

Sveriges fjärde periodiska rapport
till FN:s kommitté för barnets rättigheter
om barnkonventionens genomförande
under 2002-2007

REGERINGSKANSLIET

2007-08-23

Socialdepartementet

**Sveriges fjärde periodiska rapport till FN:s kommitté för barnets rättigheter
om barnkonventionens genomförande under 2002-2007**

Innehållsförteckning

Inledning	4
I. Allmänna åtgärder för genomförandet (artiklarna 4, 42 och 44.6 i barnkonventionen)	5
Oberoende övervakning	5
Genomförande, samordning och utvärdering	6
Barnstatistik	9
Utbildning i och spridning av konventionen	11
Samarbete med det civila samhället	14
Internationellt utvecklings-samarbete	15
Barnpolitiken och dess målsättning	16
II. Definition av barn (artikel 1)	16
III. Allmänna principer (artiklarna 2, 3, 6 och 12)	17
Icke-diskriminering	17
Barnets bästa	19
Rätten till liv och utveckling	21
Respekt för barnets åsikter	24
IV. Medborgerliga och politiska rättigheter (artiklarna 7, 8, 13-17 och 37 a)	28
Tillgång till information	28
Barn och biblioteksverksamheten	29
Åtgärder mot pornografi	30
V. Familjemiljö och alternativ vård (artiklarna 5, 9-11, 18.1 -2, 19-21, 25, 27.4 och 39)	31
Föräldrastöd	31
Olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet	32
Alternativ vård	34
Barn som bevittnar våld	36
Barnet och internationella adoptioner	36
Barn med frihetsberövade föräldrar	37
VI. Grundläggande hälsa och välfärd (artiklarna 6, 18.3, 23, 24, 26, och 27.1-3)	38
Hälsa och hälsovård	38
Ungdomars hälsa	41
Arbetet mot kvinnlig könsstympning	46
Barns hälsa och miljön	47
Barns välfärd	48
Barnperspektiv i storstadspolitiken	51

VII. Utbildning, fritid och kulturverksamhet (artiklarna 28, 29 och 31)	52
Mobbning	52
Utbildning	52
Kulturpolitik med barnperspektiv	55
VIII. Särskilda skyddsåtgärder (artiklarna 22, 30, 32-36, 37 b och d, 38, 39, och 40)	57
Ensamkommande barn	57
Familjeåterförening	60
Sexuellt utnyttjande, människohandel	61
Skydd mot övergrepp via Internet	61
Att bekämpa människohandeln	62
Åtgärder mot sexualbrott mot barn och barnpornografi	64
Nationell handlingsplan mot sexuell exploatering av barn	66
Övrigt skydd mot övergrepp	67
Brott mot barn utreds under samma tak	67
Ungdomars rättsskydd	67
Barn som berövats friheten, inklusive alla former av kvarhållande, fängslande eller tvångsomhändertagande	69
Skydd mot övergrepp och vanvård	70
IX. De fakultativa protokollen till barnkonventionen	71
X. Uppföljning och spridning	71
Det fortsatta arbetet med barnrättskommitténs rekommendationer	72

Inledning

1. I enlighet med artikel 44.1 i konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen) presenterar Sverige sin fjärde periodiska rapport om förverkligandet av konventionen. Rapporten tar hänsyn till barnrättskommitténs reviderade riktlinjer för den periodiska rapporteringen som utfärdades av kommittén i juni 2005.

2. Rapporten har utarbetats inom Regeringskansliet med deltagande av representanter från samtliga departement. Den har sammanställts av Barnkonventionssamordningen på Socialdepartementet. *Innehållet behandlar i synnerhet de frågeställningar som har tagits upp av barnrättskommittén i dess Concluding Observations från 2005, CRC/C/125/Add. 248.* Regeringens utgångspunkt är att kommitténs problemanalys och rekommendationer sammanfattar de frågor som Sverige, trots goda resultat i övrigt, bör prioritera för att i största möjliga mån leva upp till sina åtaganden enligt barnkonventionen. Rapporten tar också upp utvecklingen inom vissa områden som enligt regeringen är aktuella för Sverige och särskilt relevanta för barnkonventionens genomförande i landet. I övrigt hänvisar rapporten till Sveriges tidigare rapportering när det gäller frågor som redan har behandlats där.

3. Sveriges rapport innehåller främst de insatser som regeringen och de statliga myndigheterna har genomfört under de senaste fem åren. När så är relevant behandlar rapporten även andra aktörers arbete för barnets rättigheter, så som kommuner och landsting, stiftelser och enskilda organisationer. Informationen om kommunernas och landstingens arbete för att genomföra barnkonventionen kommer inte direkt från dessa organ utan utgår i stort från de statliga myndigheternas rapportering till regeringen, ifrån Barnombudsmannens erfarenheter och kunskap från olika insatser gentemot kommuner och landsting samt från det arbete som samordnas av Sveriges Kommuner och Landsting.

4. Under förberedelsearbetet med rapporten har regeringen organiserat möten med representanter för enskilda barn- och barnrättsorganisationer. Frågor om barnkonventionens genomförande tas också regelbundet upp vid möten med barn och unga. Synpunkter från möten med de enskilda organisationerna och med barn och unga har beaktats vid utarbetandet av rapporten. Även Barnombudsmannen har bidragit med synpunkter till rapporten. Resultaten av ombudsmannens olika undersökningar bland barn och unga liksom förslag från ombudsmannens årliga rapporter har i lämpliga delar också tagits upp. Rapporten ska publiceras på regeringens webbsida om mänskliga rättigheter och i skriftlig form distribueras till bl.a. kommuner, landsting, relevanta statliga myndigheter, till berörda aktörer

inom det civila samhället samt till allmänheten i övrigt genom utskick till bibliotek.

I. Allmänna åtgärder för genomförandet (artiklarna 4, 42 och 44.6 i barnkonventionen)

Oberoende övervakning

5. Barnrättskommittén ansåg att fler förbättringar i Barnombudsmannens mandat var möjliga, bl.a. genom att ge ombudsmannen behörighet att utreda individuella klagomål. Ombudsmannens årliga rapport skulle dessutom kunna presenteras för riksdagen tillsammans med information om de åtgärder som regeringen har för avsikt att vidta för att genomföra ombudsmannens rekommendationer.

6. *BO har en nyckelroll i arbetet med att förverkliga barnkonventionen och ska vara en föregångare i kunskaps- och metodutveckling om hur barnkonventionen kan förverkligas och genomföras. I rollen som ombudsman ingår bl.a. att bilda opinion om barns rättigheter och delta i samhällsdebatten. Som myndighet ska Barnombudsmannen aktivt driva på barnkonventionsarbetet i kommuner, landsting och myndigheter och i det arbetet ge metodstöd, visa på goda exempel, stimulera erfarenhetsutbyte och kontinuerligt följa upp, analysera och utvärdera genomförandet av barnkonventionen. Den nya lagstiftningen, som syftade till att förstärka Barnombudsmannen och renodla ombudsmannarollen, har nu varit i kraft i fem år. Utvecklingen har visat att det fortfarande finns vissa svårigheter i att sammanföra ombudsman- och myndighetsrollerna inom en och samma organisation. Dessa roller bygger bl.a. på olika principer för regeringens styrning och innebär gränsdragningsproblem vilket i sin tur skapar en otydlighet om vem Barnombudsmannen företräder i olika sammanhang. Barnombudsmannen har även pekat på att det bl.a. skapas en obalans i resursfördelning och prioritering vilket påverkar ombudsmannens handlingsutrymme.*

7. Regeringen har beslutat att genomföra *en översyn av myndighetsstrukturen för barnpolitiken*. Statskontoret har fått i uppdrag att genomföra denna översyn. Bakgrunden är de brister som finns i nuvarande organisering av Barnombudsmannen, Riksrevisionens granskning¹ av det strategiska barnkonventionsarbetet (se vidare nedan under punkt 9) och barnrättskommitténs analys i sina senaste sammanfattande slutsatser. En utgångspunkt för uppdraget är att se över Barnombudsmannens uppdrag som ombudsman samt den myndighetsverksamhet som ombudsmannen bedriver. Statskontoret ska

¹ Barnkonventionen i praktiken, RIR 2004:30

i det sammanhanget även uppmärksamma frågor utanför Barnombudsmannens verksamhet som rör barns och ungas rättigheter och intressen och där det finns behov av samordning. Utifrån detta ska Statskontoret föreslå hur barnpolitiken bör styras och organiseras samt analysera för- och nackdelar med olika alternativ.

8. Barnombudsmannens årliga rapport är ställd till regeringen. De årliga rapporterna och de förslag som dessa innehåller utgör beredningsunderlag för utvecklandet av regeringens barnpolitik. Den hanteringsordning som kommittén rekommenderar ligger inte i linje med vad som är brukligt i regeringens eller myndigheters kommunikation med riksdagen. Rapporten distribueras redan bland riksdagsledamöterna av Barnombudsmannen.

9. *Riksrevisionen* är en del av riksdagens kontrollmakt. Dess uppdrag är att granska den statliga verksamheten och därigenom medverka till god resursanvändning och en effektiv förvaltning i staten. Riksrevisionen genomförde hösten 2004 *en granskning av om regeringen och de statliga myndigheterna har följt den nationella strategin för att förverkliga barnkonventionen² samt regeringens information till riksdagen³*. Riksrevisionen konstaterar att regeringen har vidtagit åtskilliga åtgärder för att förverkliga barnkonventionen och den antagna strategin. Intresset bland statliga myndigheter och kommuner för att få hjälp med att utveckla sina insatser på området har också ökat. Av granskningen framgår emellertid att regeringen, myndigheterna och kommunerna hittills inte helt följt kraven och infriat målen i den av riksdagen antagna strategin. Mot bakgrund av detta lämnar Riksrevisionen ett antal rekommendationer till regeringen. Dessa rekommendationer är viktiga utgångspunkter för regeringens pågående arbete med att utveckla effektiva verktyg och styrmedel samt uppföljningsinstrument för barnpolitiken.

Genomförande, samordning och utvärdering

10. Kommittén kände oro över svagheterna i policysamordningen mellan kommuner, landsting och departement för genomförandet av konventionen och rekommenderade en permanent struktur för samordning på alla nivåer av alla aktörers åtgärder.

11. De befogenheter som Barnombudsmannen har enligt lag innebär bl.a. att *Barnombudsmannen har en pådrivande roll i arbetet med att genomföra barnkonventionen i Sverige*. Förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting ska på ombudsmannens uppmaning lämna uppgifter till ombudsmannen om vilka åtgärder som vidtagits för att genomföra barnkonventionen. Ombudsmannens arbete innebär också att genom

² Se Sveriges tredje periodiska rapport 2002, punkterna 27-29

³ ibidem

seminarier, konferenser och enkäter informera, medvetandegöra och följa upp olika aspekter av konventionens genomförande på olika nivåer. Ombudsmannens webbsida presenterar bl.a. olika arbetssätt med konventionen och annan information som syftar till att uppnå kvalitet i beslut som rör barn.

12. Barnombudsmannens årliga rapporter till regeringen sammanfattar de frågeställningar som ombudsmannen anser är aktuella för genomförandet av konventionen. Rapporten skickas också direkt till riksdagens ledamöter. Barnombudsmannens förslag i såväl årsrapporten som i andra rapporter, analyser och enkäter tas in som underlag för bedömning av åtgärder inom regeringens barnpolitik.

13. Den fasta struktur som kommittén rekommenderar är främmande för svenska förhållanden och den rådande förvaltningsstrukturen. Det är dessutom orealistiskt att etablera en struktur som grupperar så pass många och olika myndigheter och enskilda organisationer. Det skulle vara frågan om tolv departement med närmare 50 politikområden, hundratals myndigheter, 290 kommuner, 20 landsting samt ca 45 frivilligorganisationer.

14. Regeringen är medveten om behovet av en kontinuerlig och koordinerad dialog med de berörda aktörerna i samhället. Regeringen inrättade i juni 2005 *Barnrättsforum*, en plattform för strukturerad dialog mellan regeringen och de enskilda organisationerna som arbetar med och för barn. Barnrättsforum har bestått av socialministern som ordförande, fem statssekreterare samt tio ledande representanter från enskilda organisationer. För ett effektivare arbete vill regeringen emellertid utveckla Barnrättsforum till en mer öppen och inkluderande plattform för berörda aktörer, inklusive barn och unga själva. Strukturen av ett nytt Barnrättsforum håller för närvarande på att utarbetas inom Regeringskansliet.

15. För samråd och informationsutbyte om barnfrågor inom det migrationspolitiska området finns sedan 2003 *Rådet för migrations- och asylpolitiska barnfrågor*. Rådet, som leds av migrationsministern, består av ledamöter med särskild kompetens i barn- och flyktingfrågor. Barnombudsmannen, Migrationsverket, Rädda Barnen, Röda Korset, UNICEF Sverige, Barnens Rätt i Samhället, Sveriges psykologförbund, Svenska barnläkarföreningens arbetsgrupp för flyktingbarn, Internationellt medicinskt centrum och Svenska föreningen för barn- och ungdomspsykiatri är alla representerade. Migrationsministern kallar till möte två gånger per år för att diskutera aktuella frågor som rör barn i migration.

16. Den koordinerade dialogen med landstingen och kommunerna sker också genom Regeringskansliets Barnkonventionssamordning. Funktionen deltar i de olika nätverk som redan finns, exempelvis

landstingens nätverk för barnkonventionen och det kommunala partnerskapet för barnkonventionens genomförande (se nedan under punkt 19). Det sistnämnda partnerskapet har också fått ekonomiskt stöd från regeringen för sin verksamhet. Regeringen är dock angelägen att ständigt förbättra kommunernas och landstingens insatser för att genomföra konventionen. Den pågående översynen av myndighetsstrukturen för barnpolitiken kommer att utgöra ett viktigt underlag för det fortsatta arbetet.

17. Barnkonventionssamordningen har inom Regeringskansliet etablerat ett *nätverk för barns rättigheter*. Inom samtliga departement har ett antal kontaktpersoner för barnkonventionsfrågor utsetts. Kontaktpersonerna ska inom sina respektive områden bidra till att barnkonventionen uppmärksammas i beredningen av ärenden som rör barn och unga. Denna grupp har erbjudits utbildning om barnkonventionen och hur den kan omsättas i det egna arbetet. Utbildningsinsatser om barnkonventionen utgör också ett återkommande inslag i de utbildningar som riktar sig till nyanställda inom Regeringskansliet och till deltagarna i UD:s aspirantprogram.

18. Barnombudsmannen frågar regelbundet kommuner och landsting om deras arbete med barnkonventionen. Den senaste undersökningen genomfördes 2005 och besvarades av i stort sett samtliga kommuner och samtliga landsting. Resultaten visar bl.a. att behovet av kompetensutveckling är stort i kommuner och landsting men att det inte avsätts tillräckliga resurser för kompetensutveckling i förhållande till behoven. Bland landstingen är det främst fortbildning rörande metoder för inflytande och barnkonsekvensanalyser samt barnkonventionens tillämpning i den egna verksamheten som behövs. Det finns ett stort engagemang och en vilja bland kommuner och landsting att arbeta med barnkonventionen. Enkätresultaten visar bl.a. att 70 procent av kommunerna har fattat beslut på ledningsnivå om barnkonventionen och har sådana målsättningar i sina styrdokument. Detsamma gäller för majoriteten av de 20 landstingen.

19. Ett exempel på den positiva utvecklingen inom kommunernas arbete med barnets rättigheter är det *kommunala partnerskapet för barnkonventionens genomförande* som etablerades under 2005. Tolv kommuner⁴ har beslutat att ingå ett nära samarbete kring tillämpningen av barnkonventionen inom den kommunala verksamheten. Regeringen har uppmuntrat etableringen av partnerskapet och dessutom ställt medel till förfogande för samordningen av partnerskapets verksamhet. Ett viktigt resultat av arbetet inom partnerskapet är genomförandet av en kollegial granskning kommunerna emellan. Denna granskning har

⁴ Borlänge, Gunnared stadsdel i Göteborg, Gävle, Haninge, Kalmar, Karlskoga, Västerås, Sigtuna, Trelleborg, Uppsala, Örebro, Östersund.

medfört både en kritisk analys och en erfarenhetsutbyte med sikte på genomförandet av barnkonventionen.

20. Inom Sveriges Kommuner och Landsting (f.d. Landstingsförbundet) har det etablerats ett nätverk för barnets rättigheter. Verksamhetschefer för alla de 20 landstingen, tillsammans med andra specialister i barns hälsa och i genomförandet av barnkonventionen träffas flera gånger om året. Nätverkets verksamhet går ut på att sprida goda arbetssätt för att främja barnets rättigheter inom det landstingskommunala arbetet. Representanter från Barnkonventionssamordningen och Barnombudsmannen samt, när så behövs, från andra myndigheter deltar såväl i det kommunala partnerskapets verksamhet som i landstingsnätverkets periodiska möten. Dessa möten utgör ett forum för ständig kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte.

21. Regeringen har under våren 2006 drivit en kampanj under rubriken ”*Ett Sverige för barn*”. Insatsen har bestått i lokala seminarier för såväl kommunala beslutsfattare och tjänstemän som för barn och unga, föräldrar, enskilda organisationer och den privata sektorn. Syftet har varit att uppmuntra det lokala arbetet med barns rättigheter, att identifiera behov och möjligheter inom det lokala arbetet med barnkonventionen samt öka barns delaktighet och inflytande på kommunal nivå. Barnombudsmannen har dessutom arrangerat regionala konferenser för att sprida framgångsrika arbetssätt med barnets rättigheter både under 2005 och 2007.

22. Sedan några år tillbaka har socialministern en *barnreferensgrupp* bestående av 40-50 flickor och pojkar i åldrarna 13-18 år med olika bakgrund från olika delar av landet. Syftet med gruppen är att den ska utgöra ett forum för årligt återkommande dialog mellan ministern, tjänstemän inom Regeringskansliet och referensgruppen i viktiga och aktuella frågor som rör barn och unga. I april 2006 samlades denna grupp till ett fyradagarsmöte som avslutade regeringens insats ”Ett Sverige för barn” (se ovan under punkt 21). Vid mötet medverkade både ministrar och tjänstemän från Regeringskansliet. Vid mötet diskuterades aktuella samhällsfrågor och deltagarnas synpunkter dokumenterades i en skrift som har spridits i första hand till beslutsfattare på olika nivåer i samhället.

Barnstatistik

23. Kommittén rekommenderade ett samordnat grepp för att samla in statistik om barn samt ett heltäckande system för statistik om konventionens alla områden. Statistik rörande barn med funktionshinder borde också samlas in och sorteras efter typ av funktionshinder, uppgifter om barn som utsätts för övergrepp borde separeras från motsvarande uppgifter om vuxna och antalet barn som har utsatts för sexuellt utnyttjande skulle preciseras bättre.

24. År 2005 tillsatte regeringen en *arbetsgrupp med uppdrag att utveckla indikatorer* för att mäta och följa upp insatser inom barnpolitiken. I arbetsgruppens slutrapport ges förslag på ett uppföljningssystem som utgår från de åtaganden som följer av barnkonventionen. Utifrån befintliga register och urvalsundersökningar föreslår arbetsgruppen ett antal indikatorer som beskriver utvecklingen av flickors och pojkars levnadsvillkor, exempelvis när det gäller deras hälsa, levnadsstandard, delaktighet och utsatthet. Indikatorerna har huvudsakligen utvecklats för uppföljning på nationell nivå. Ett mindre antal indikatorer medger också jämförelser mellan olika kommuner och landsting. Statistiken om barns levnadsvillkor behöver emellertid utvecklas på lokal nivå då möjligheterna till lokala och regionala jämförelser idag är begränsade. Förslaget har remissbehandlats och bereds vidare under hösten 2007.

25. Regeringen instämmer i kommitténs uppfattning om vikten av att barnstatistiken utvecklas för att stödja de offentliga insatserna för att förbättra flickors och pojkars livsvillkor. Socialstyrelsen har redan möjligheter att samla in individbaserad statistik för insatser enligt socialtjänstlagen⁵ och lagen⁶ om stöd och service till vissa funktionshindrade. Den individbaserade statistiken ger t.ex. information om i vilken omfattning en enskild person får stöd och i vilken utsträckning stöd ges enligt olika lagrum. I propositionen Utvecklingen av den sociala barn- och ungdomsvården⁷ aviseras ett uppdrag till Socialstyrelsen som syftar till att utveckla denna statistik.

26. När det gäller barn med funktionshinder riskerar dock en alltför långtgående nedbrytning av data i förhållande till typ av funktionshinder att kränka den enskildes integritet. Regeringen har därför valt att samla in kunskaper om funktionshindrade barns levnadsvillkor på annat sätt. Exempelvis har Socialstyrelsen, inom ramen för sektorsansvaret för handikappolitiken, fått i uppdrag att ta fram ett system för att löpande beskriva levnadsförhållanden för personer med olika funktionshinder. År 2010 ska det även finnas ett uppföljningssystem för rehabilitering och habilitering.

27. Statistik omfattande barn och barns livsvillkor samlas in och administreras av en mängd olika myndigheter. Det finns 25 statistikansvariga myndigheter, inklusive Statistiska centralbyrån (SCB), som sammanställer barnstatistiken. SCB ansvarar för den sektorsövergripande statistiken medan övriga myndigheter har ansvaret för den statistik som ligger inom deras verksamhetsområde. Inom de myndigheter vars statistik på något sätt berör barn ska förhållandena för dessa framgå av den redovisade statistiken.

⁵ SFS 2001:453

⁶ SFS 1993:387

⁷ Prop. 2006/07:129

28. SCB framställer på uppdrag av Socialdepartementet årlig statistik över barns levnadsförhållanden. I uppdraget ingår dels produktion av en årlig publikation "Barn och deras familjer", dels framställning av rapporter där särskilda frågeställningar behandlas. År 2002 kom "Barnets del av kakan – Välstånd och fattigdom bland barn", år 2004 "Barnets tid med föräldrarna" och 2007 kom rapporten "Barn, boendesegregation och skolresultat". Rapporten "Barn och deras familjer" innefattar ett stort antal statistiska data om barn och deras familjer. Ett nytt inslag från 2004 års rapport är uppgifterna från Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF) där barn, 10-17 år, själva får redogöra för ekonomisk standard, tid med föräldrarna och familjeförhållanden. Dessutom ger Barnombudsmannen och Statistiska centralbyrån var tredje år ut en sammanställning av statistik om barn - "Upp till 18". Utgivningen har pågått sedan 1995.

29. I regleringsbrevet för 2005 fick Socialstyrelsen i uppdrag att redovisa *statistik över avsiktligt våld mot barn* dels på 1-års basis, dels på 5-års basis. I rapporten från december 2005 ingår uppgifter om antalet barn som under de senaste fem åren har avlidit till följd av övergrepp av annan person (32 barn), som skrevs ut från sjukhus till följd av övergrepp (1295 barn) samt antalet barn som sökt vård vid jourcentral eller akutmottagning (ca 2 500 barn per år).

30. Från och med våren 2007 har Brottsförebyggande rådet infört nya brottskoder för sexualbrott enligt 6 kap. brottsbalken. De nya koderna avser bl.a. sexualbrott mot barn under 15 år och mot barn mellan 15 och 17 år. Genom dessa koder går det att få fram polisanmälda sexualbrott mot barn i angivna åldrar.

Utbildning i och spridning av konventionen

31. Kommittén har efterlyst en adekvat och systematisk utbildning samt ökad uppmärksamhet på barnets rättigheter både bland barn och bland yrkesgrupper som arbetar med och för barn.

32. Barnombudsmannen har som uppdrag att sprida information om och öka uppmärksamheten på barnets rättigheter. Ett exempel på det arbetet är ombudsmannens skrift "*Förklara vad som händer*". Det har visat sig att unga som har deltagit vid rättegångar inte alltid förstår vad som händer under rättegången. Utifrån ungas egna upplevelser ger skriften råd och tips om hur rättegången med små medel bättre kan anpassas till ungas förutsättningar. Denna skrift kan vara ett verktyg för domare, åklagare och advokater som deltar i rättprocesser där barn under 18 år finns med som brottsoffer, gärningsmän eller vittnen. En annan skrift från Barnombudsmannen är "*Rustad för revision*". Den vänder sig främst till revisorer i kommuner och landsting. Tanken är att få revisorerna att

granska om beslutfattare på lokal och regional nivå lever upp till sina egna ambitioner.

33. Barnombudsmannen har med särskilda medel från regeringen tagit fram och distribuerat informationsmaterial om barnkonventionen riktat till flickor och pojkar i åldrarna 5–9 år, 9–13 år och 13–16 år. Kopplat till informationsmaterialet finns också en handledning för vuxna. Materialet har tagits fram i nära dialog med flickor och pojkar i de olika åldersgrupperna. Materialet har även gjorts tillgängligt för bl.a. synskadade barn och för barn med läs- och skrivsvårigheter. Regeringen har avsatt sammanlagt drygt 2 miljoner kronor för detta arbete.

34. Nya bestämmelser om examensordning tillämpas på högskoleutbildning fr.o.m. den 1 juli 2007. För att få lärarexamen ska studenterna bl.a. visa kunskap om och förmåga att förmedla och förankra samhällets och demokratins värdegrund samt regleringar som förebygger och motverkar diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Studenterna ska också visa förmåga att göra bedömningar med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna.

35. *Barnkonventionen behandlas i ett stort antal olika utbildningar.* Särskilt vanligt är att utbildning om konventionen ingår i lärarutbildningarna. Även inom vårdutbildningarna är utbildning om barnkonventionen vanligt förekommande. Den återfinns också på humanistiska och samhällsvetenskapliga områden, liksom inom vissa konstnärliga utbildningar. Barnkonventionen är ofta en del av den obligatoriska kurslitteraturen och flera universitet och högskolor anger att konventionen ses som ett viktigt styrdokument.

36. Universitetet i Örebro har regeringens uppdrag att pröva en verksamhet för att erbjuda *skeräddarsydda utbildningar för yrkesgrupper som arbetar med eller för barn – Barnrättsakademien*. Verksamheten ska även samla in kunskap om den vetenskapliga forskningen som för närvarande pågår om barn- och barnrättsfrågor. Örebro universitet samarbetar i denna verksamhet med Örebro kommun, landstinget i Örebro län, Ungdomsstyrelsen, Barnombudsmannen, Sveriges Kommuner och Landsting, Allmänna Barnhuset och Socialdepartementet. För att sprida kunskap om hur barnkonventionen kan integreras i den högre utbildningen har Barnrättsakademien också i uppdrag att anordna en nationell konferens som kommer att äga rum under hösten 2007.

37. Regeringen har initierat och finansierat arbetet för att ta fram *en svensk handbok om genomförande av barnkonventionen*. Handboken ska vara en hjälp att uttolka barnkonventionen för beslutfattare, politiker, tjänstemän och övriga intresserade. Den ska också bidra till att skapa en samstämmighet om uttolkningen av konventionen och vad som krävs för att leva upp till de åtaganden konventionen innebär. Regeringen har

beviljat 1,7 miljoner kronor till UNICEF Sverige för arbetet med att ta fram handboken, som beräknas vara klar till hösten 2007.

38. Avsnitt om barnkonventionen och inslag om barnet i rättsprocessen ingår både i *kurserna för nyutnämnda domare* (Domarkurs IV) och i kurserna inom *domarutbildningen* (Fiskalskurs I). En av delkurserna i den obligatoriska utbildningen för nyutnämnda domare har fått en tydlig inriktning på barnfrågor och omfattar bl.a. teman som våld och övergrepp på barn, barnmisshandel, sexuella övergrepp samt Barnombudsmannens granskning av hur Sverige lever upp till barnkonventionen. Åren 2005 och 2006 har domarkurs IV genomförts tre gånger och 82 domare har deltagit i kursen. Fiskalskurs I har genomförts vid fem tillfällen och 161 deltagare har genomgått kursen.

39. Inom Sveriges Domstolar har det under åren 2004–2006 bedrivits ett projekt med *specialisering av domare i humanjuridik* (som rör privatpersoners förhållanden, t.ex. inom familjen). Målet med projektet har bl.a. varit att det ska finnas en eller flera beprövade modeller av specialiserade enheter i humanjuridik som kan användas i domstolarna i den nya tingsrättsorganisationen i Stockholms län. Vidare ska det enligt projektet finnas en modell för kompetenshöjning av domare och annan personal inom humanjuridiken.

40. Inom *Åklagarmyndigheten* finns det en särskild enhet med ansvar för den utbildningsverksamhet som myndigheten bedriver. Utbildningarna kan delas upp i grundutbildning för samtliga åklagare och högre utbildningar, som vissa åklagare deltar i. Under grundutbildningen ägnas ett avsnitt specifikt åt barnkonventionen. Varje år genomgår cirka 40 åklagare denna grundutbildning. Även i den högre utbildningen – ”Ungdomar och brott” – finns det ett avsnitt som behandlar barnkonventionen. Ungefär 40 åklagare genomgår varje år denna utbildning.

41. I syfte att ge åklagare vägledning och stöd vid handläggningen av förundersökningar rörande övergrepp mot barn färdigställde Åklagarmyndigheten i maj 2006 *en handbok*. I handboken finns det ett särskilt avsnitt om barnkonventionen. Handboken finns tillgänglig såväl på Åklagarmyndighetens interna som externa hemsida. Myndigheten anordnar sedan hösten 2004 *utbildningen "Övergrepp mot barn"*. Ett inslag i utbildningen är en genomgång av den ovan nämnda handboken. Två kursomgångar anordnas per år med ca 20 deltagare per kurs.

42. Rikspolisstyrelsen har inlett ett arbete med att ta fram en *nationell strategi mot brott i nära relation*. Strategin gäller t.o.m. 2009 och kommer att innefatta brott mot närstående inklusive brott mot barn. Strategin ska beröra områden som utbildning av personal, bemötande, samverkan och handläggning av ärenden.

43. Rikspolisstyrelsen har för 2007 regeringens uppdrag att säkerställa att det in om varje polismyndighet finns tillgång till *kvalificerad kompetens att förebygga och utreda mäns våld mot kvinnor och våld riktat mot barn*, t.ex. i form av särskilda familjevårdsenheter med ett nära samarbete med åklagare, socialtjänst m.fl. Rikspolisstyrelsen ska vidare vidta åtgärder för att säkerställa att all personal som utreder ärenden med barn som utsatts för brott genomgår för arbetsuppgifterna särskilt anpassad utbildning.

44. Våren 2005 anordnade regeringen en nationell konferens om *barnkompetensen inom hälso- och sjukvården*. Under konferensen erbjöds drygt 280 deltagare, däribland politiker, verksamhetschefer och tjänstemän, tillfälle att diskutera framgångsrika arbetssätt och utbyta erfarenheter för att möta barnets specifika behov inom hälso- och sjukvården. Konferensen dokumenterades genom skriften *Mötet med barnet – barnkompetens inom hälso- och sjukvård*. Skriften har spridits bland såväl hälso- och sjukvårdspersonal som bland berörda politiker och verksamhetschefer inom kommuner och landsting.

45. Enligt Regeringskansliets uppgifter är barnkonventionen och FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna de mest kända MR-dokumenterna bland allmänheten. När det gäller barns kännedom om barnkonventionen och dess innehåll ger en enkätundersökning utförd av Barnombudsmannen en mörkare bild. Enbart 28 procent av de drygt 1 000 barn, i åldern 10-15 år, som deltog i undersökningen har hört talas om konventionen, 21 procent vet vad konventionen handlar om och 14 procent tycker att de vet tillräckligt mycket om innehållet i konventionen. Även om det är svårt att genom en enkätundersökning mäta om konventionens andemening är tillräckligt känd bland barn, kan inte resultatet anses som tillfredsställande. Regeringen ser det som ett utmaning att genom nya angreppssätt och strategiska insatser, främst från Barnombudsmannen och skolmyndigheterna, öka kunskapen om konventionen bland barn i alla åldersgrupper.

Samarbete med det civila samhället

46. Kommittén rekommenderade att samarbetet med enskilda organisationer systematiseras och struktureras.

47. Etableringen under 2005 av *Barnrättsforum* (se ovan under punkt 14) syftade till att systematisera och strukturera kontakterna med de enskilda organisationerna.

48. Statsråd med ansvar för relevanta politikområden deltar i dialogen med barn och de enskilda organisationerna som är med i *Nätverket för barnkonventionen*. Nätverket anordnar årligen en s.k. hearing med regeringen angående genomförandet av barnkonventionen i Sverige.

49. När en avliden person saknar make eller närmare släktingar och inte har skrivit ett testamente tillfaller den avlidnes egendom Allmänna arvsfonden. *Arvsfondsdelegationen* är den myndighet som beslutar om hur dessa pengar ska användas. *Arvsfonden stödjer ekonomiskt ideella organisationer* och andra frivilliga sammanslutningar som vill pröva nya idéer för att utveckla verksamheter för barn, ungdomar och personer med funktionshinder. Arvsfonden stödjer verksamhet som stärker barns, ungdomars och funktionshindrades ställning i samhället.

Barnkonventionen är grundpelaren i arvsfondens satsning på barn och unga. Alla beslut och all verksamhet utgår från den. Under perioden 2002-2006 har Arvsfondsdelegationen beviljat stöd till projekt fokuserade på barns livsvillkor enligt följande:

2002	2003	2004	2005	2006
61 Mkr	56 Mkr	62 Mkr	71 Mkr	58 Mkr

Internationellt utvecklingssamarbete

50. Kommittén rekommenderade att Sverige uppmärksammar kommitténs sammanfattande rekommendationer i sitt bilaterala samarbete med utvecklingsländer.

51. Barnets rättigheter är en central fråga i Sveriges *internationella utvecklingssamarbete* såsom det är formulerat i Sveriges politik för global utveckling. Politiken ska präglas av två perspektiv: rättighetsperspektivet och de fattigas perspektiv på utveckling. Barnkonventionen ska genomsyra verksamheten på både multilateral och bilateral nivå⁸. Arbetet med barnets rättigheter bygger på Millennieutvecklingsmålen som FN:s medlemsländer har åtagit sig att uppfylla senast år 2015. Mest relevant för Sidas arbete med barnets rättigheter är målet om att utplåna extrem fattigdom och hunger, målet om grundutbildning för alla, målen om minskad barna- och mödradödlighet samt målet om att bekämpa hiv/aids, malaria och andra sjukdomar.

52. Barnkommitténs sammanfattande slutsatser för Filippinerna har uppmärksamrats inom ramen för samarbetet mellan Barnombudsmannen och landets statliga kommission för mänskliga rättigheter. Kommitténs slutsatser tas också upp inom ramen för Barnombudsmannens utbildningsprogram för deltagare från Afrika, Asien och Latinamerika. Sverige har ett stort och omfattande samarbete med Unicef. Inom ramen för detta samarbete värnar Sverige att Unicefs arbete på landnivå utgår från barnrättskommitténs rekommendationer till respektive land. Sveriges insatser inom det internationella utvecklingssamarbete har bl.a. lett till ca 2 000 demobiliserade barnsoldater i Columbia, en barnvänlig undervisning i närmare 150

⁸ Prop. 2002/03:122 Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling, Skr. 2001/03:186 Ett barnrättsperspektiv i internationellt utvecklingssamarbete

skolor i Laos samt stöd till unga mödrar och till unga lagöverträdare i Mali⁹.

53. Samtidigt kan konstateras att en hel del arbete återstår innan barnrättsperspektivet är helt integrerat i verksamheten¹⁰. Barns rättigheter behöver föras in i dialogen med regeringar och samarbetsparter mer systematiskt än vad som hittills varit fallet. Andra utmaningar är att bekämpa hiv/aids utifrån ett barnrättsperspektiv och att påverka andra aktörer att inkludera barns rättigheter i arbetet med nationella planer för att minska fattigdomen i utvecklingsländerna¹¹.

Barnpolitiken och dess målsättning

54. Regeringens barnpolitik är sektorsövergripande (se vidare CRC/C/125/Add.1, punkterna 23-26). Utifrån de grundläggande principerna i barnkonventionen är inriktningen på barnpolitiken:

- att inget barn får diskrimineras på grund av ras, hudfärg, nationellt, etniskt eller socialt ursprung, kön, religion, funktionshinder eller liknande skäl,
- att barnets bästa ska vara vägledande vid allt beslutsfattande och vid alla åtgärder som rör barn och unga,
- att barn och unga ska tillåtas att utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar,
- att barn och unga ska ges möjlighet att framföra och få respekt för sina åsikter i frågor som berör dem.

55. Ett uppföljningssystem för barnpolitiken har utarbetats inom Regeringskansliet. Uppföljningssystemet utgår från barnkonventionen (se ovan under 24).

II. Definition av barn (artikel 1)

56. Enligt Statistiska centralbyrån¹² var år 2005 drygt 20 procent av landets befolkning, närmare två miljoner individer, under 18 år. Av dessa var ca 942 000 flickor och ca 992 000 pojkar. Antalet barn i olika åldrar skilde sig kraftigt åt. Det fanns exempelvis 130 000 femtonåringar men endast 91 000 sexåringar. Av alla barn var fem procent födda utomlands och 10 procent var födda i Sverige med föräldrar som båda är födda utomlands. 10 procent av alla barn hade en utlandsfödd förälder och en som är född i Sverige. Sammantaget hade 25 procent av alla barn anknytning till något annat land än Sverige.

⁹ Sida, Effekter av ett barnrättsperspektiv, april 2006

¹⁰ ibidem

¹¹ ibidem

¹² Statistiska centralbyrån, Barn och deras familjer 2005.

57. Sverige har ingen centraliserad statistik baserad på etnicitet, religion eller funktionshinder. Det finns inte heller en övergripande statistik över barn som lever i stad och på landet.

58. I övrigt hänvisar vi till Sveriges tidigare periodiska rapportering, särskilt till CRC/C/125/Add.1, punkterna 132-142.

III. Allmänna principer (artiklarna 2, 3, 6 och 12)

Icke-diskriminering

59. Kommittén var bekymrad över förekomsten av rasism, särskilt i skolorna, och rekommenderade åtgärder för att bekämpa rasism och främlingsfientlighet, inklusive inom utbildningen.

60. Det *svenska utbildningssystemet lägger stor vikt vid frågor om demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter* i bl.a. förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen och skolan. Verksamheterna ska aktivt verka för fundamentala demokratiska principer som alla människors lika värde oavsett ras, hudfärg, kön, etnisk tillhörighet, religion och annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder samt för allas rätt att uttrycka sig och respekteras för sina åsikter.

61. En lag¹³ om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever trädde i kraft den 1 april 2006. Den har till ändamål att främja barns och elevers lika rättigheter i de verksamheter som omfattas av skollagen samt motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Lagen har också till ändamål att motverka annan kränkande behandling som exempelvis mobbning. Huvudmannen för verksamheten ifråga ska enligt lagen bl.a. se till att det finns en likabehandlingsplan för varje verksamhet för att främja barns och elevers lika rättigheter samt förebygga och förhindra trakasserier och annan kränkande behandling. Planen ska följas upp och ses över årligen. Rektor eller motsvarande ska utreda påtalade trakasserier och annan kränkande behandling och vidta de åtgärder som kan krävas för att förhindra fortsatta kränkningar. Det är Barn- och elevombudet (BEO) inom Statens skolverk, Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning och Handikappombudsmannen som inom sina respektive ansvarsområden har tillsyn över lagen.

62. Denna lagstiftning ger också ändrade förutsättningar att bekämpa *diskriminering och trakasserier när det exempelvis gäller sexuell läggning.*

¹³ SFS 2006:67

Huvudmannen för såväl enskild som kommunal verksamhet kan bli skyldig att betala skadestånd till barnet eller eleven om han eller hon utsätts för en kränkning. Huvudmannens skadeståndsskyldighet gäller också för annan skada – dvs. personskada eller sakskada. Lagen föreskriver en handlingsplikt för alla personer inom skolan som får kännedom om att det förekommit trakasserier eller annan kränkande behandling. Skyldigheten att utreda förhållandet och att verka för att kränkningarna förhindras fortsättningsvis gäller vare sig det är den kränkta eleven som gör anmälan eller om det kommit fram på annat sätt att eleven blivit kränkt. När personalen på skolan väl konstaterar att kränkningar förekommit ska arbetet inriktas på att förhindra att dessa fortsätter. Lagen ger eleverna ett starkt rättsskydd. Den kan fungera som en drivkraft för att huvudmännen på allvar ska arbeta aktivt och målinriktat så att alla elever behandlas som individer av lika värde och på lika villkor i skolan.

63. Kommittén har begärt information om vilka åtgärder och program relevanta för konventionen som vidtagits för att följa upp Deklarationen och handlingsplanen antagen år 2001 under FN:s världskonferens mot rasism, rasdiskriminering, främlingsfientlighet och relaterad intolerans.

64. Regeringen presenterade under 2001 en *nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering*. Planen innehöll de åtgärder som vidtagits mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering på grund av etnisk tillhörighet och sexuell läggning samt den gällande lagstiftningen på området. Handlingsplanen innehöll också ett antal nya initiativ. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering har exempelvis fått i uppdrag att genomföra ett långsiktigt och strategiskt arbete för att förebygga och motverka diskriminering av romer. Dessutom har verksamheterna som hjälper ungdomar som vill lämna rasistiska och andra liknande grupperingar fått fortsatt ekonomiskt stöd. Under 2001-2003 avsattes 30 miljoner kronor för att utveckla ungdomsföreningars lokala arbete mot rasism.

65. Regeringens långsiktiga mål i det nationella arbetet med de mänskliga rättigheterna är att säkerställa full respekt för dessa rättigheter. Regeringen presenterade 2006 en ny *nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009*¹⁴, i vilken attitydpåverkande arbete och utbildningsinsatser lyfts fram som prioriterade åtgärder riktade till både allmänheten och den offentliga verksamheten. I detta arbete ingår även åtgärder för att höja medvetenheten och kunskapen om barnets rättigheter.

¹⁴ Skr. 2005/06:95

66. Regeringen tillsatte i mars 2006 *Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige*, vilken ska stödja arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i landet¹⁵. Stöd erbjuds bl.a. statliga myndigheter, kommuner och landsting. Delegationen samordnar även genomförandet av informationsinsatser som riktar sig till specifika målgrupper liksom till det svenska samhället i övrigt.

67. *Forum för levande historia* är en myndighet som arbetar med frågor som rör demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen. Genom förmedling och kunskapsuppbyggnad ska bl.a. kulturverksamhet, seminarier, föreläsningar och debatt anordnas. I slutet av 2004 presenterade Forum för levande historia och Brottsförebyggande rådet en kartläggning av 10 600 ungdomars inställning till antisemitism, islamofobi, homofobi och invandrarfientlighet - *Intoleransrapporten*. Materialet har spridits via Internet, på flera olika språk och i lättläst version för att nå ut till en bred publik. Även studie- och läromaterial att arbeta med i klassrummet finns tillgängligt. Lärarseminarier, debatter och seminarier riktade till allmänhet, ungdomar, lärare och beslutsfattare har genomförts. Program och diskussioner med inriktning på antisemitism, islamofobi och homofobi pågår kontinuerligt i myndighetens regi.

68. *Grundlagsskydd mot diskriminering*: Sedan den 1 januari 2003 slår grundlagen (regeringsformen 1 kap. 2 §) fast att ”det allmänna skall verka för att motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person”. Genom att begreppet ålder tas upp i förteckningen betonas att diskriminering av äldre ska motverkas, liksom att barn ska bemötas som jämlika individer och att de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå när det gäller frågor som rör dem¹⁶.

69. En annan utmaning för det svenska samhället är de romska barnens situation. En undersökning genomförd av Barnombudsmannen 2004 bland unga romer visar bl.a. att vuxna i skolan har fördomar om dem och att modersmålundervisningen inte prioriteras. Ungdomarna känner sig ofta diskriminerade i affärer och är missnöjda med medias bild av romer.

Barnets bästa

70. Kommittén var bekymrad över att det inte tas tillräcklig hänsyn till barnets bästa i asylförfaranden och rekommenderade åtgärder för att säkerställa genomförandet av principen om barnets bästa i asylärenden,

¹⁵ Dir. 2006:27

¹⁶ Prop.2001/02:72, Ändringar i regeringsformen – samarbetet i EU m.m.

bland annat genom ändringar i Migrationsverkets riktlinjer och förfaranden.

71. Utgångspunkten i den svenska asylprocessen är att de barn som kommer till Sverige för att söka asyl ska mötas av *ett humant och rättssäkert asylsystem* och att de ska få sin ansökan prövad i en process där deras röst hörs och där hänsyn tas till deras behov. De som behöver skydd ska få en fristad i Sverige. Det är lika viktigt att de barn som inte har behov av skydd, och inte heller har andra skäl att stanna i Sverige, ska få möjlighet att återvända till sina hemländer på ett värdigt sätt. Enligt den s.k. portalbestämmelsen i 1 kap. 10 § utlänningslagen¹⁷ om barnets bästa gäller att i fall som rör ett barn ska särskilt beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling samt barnets bästa i övrigt kräver. Beaktandet av barnets bästa kan dock inte ges så långtgående innebörd att enbart egenskapen av att vara barn utgör ett kriterium för att uppehållstillstånd ska beviljas. Inte heller kan bestämmelsen ges en sådan långtgående tolkning att uppehållstillstånd ska beviljas barn enbart för att de får bättre utbildnings-, rehabiliterings- och vårdmöjligheter i Sverige än i hemlandet. En sådan tolkning skulle strida mot de av riksdagen fastställda målen för migrationspolitiken. Att ställa upp en generell regel för hur allvarlig t.ex. en sjukdom måste vara för att tillstånd skall beviljas är inte heller möjligt. Varje barn måste och har rätt att bedömas individuellt.

72. Den 30 mars 2006 trädde en ny Utlänningslag i kraft i Sverige¹⁸. Portalparagrafen om barnets bästa återfinns, precis som tidigare, i lagens första kapitel. Barnperspektivet kan dessutom i övrigt sägas ha fått en mer framträdande plats i den nya lagen än tidigare. Bestämmelsen om att barn ska höras om det inte är olämpligt har flyttats fram till första kapitlet. En ny bestämmelse om *uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter* har införts. Enligt bestämmelsen gäller att, om uppehållstillstånd inte kan beviljas på annan grund, får tillstånd beviljas om det föreligger synnerligen ömmande omständigheter. Vid bedömningen ska personens hälsotillstånd, anpassning till Sverige och situationen i hemlandet särskilt beaktas. Bestämmelsen stadgar också att de omständigheter som åberopas i ett barns ärende inte behöver ha samma allvar och tyngd som krävs för att vuxna ska beviljas uppehållstillstånd.

73. För några år sedan uppmärksammades ett antal fall av *asylsökande barn med uppgivenhetssymtom*, s.k. apatiska barn, i Sverige. Fallen ökade dramatiskt under åren 2001 – 2005. Regeringen tillsatte i september 2004 en nationell samordnare med uppgift att bl.a. kartlägga och analysera förekomsten av barn med de här symtomen. Utredningen pågick under drygt två års tid och avslutades i december 2006. Även om några säkra

¹⁷ SFS 2005:716

¹⁸ ibidem

slutsatser om vad som orsakar uppgivenhetssymtomen inte kan dras, visar samordnarens slutrapport att antalet drabbade barn minskat kraftigt sedan 2005 och att samverkan mellan olika aktörer har stor betydelse när det gäller att förebygga symtomen. Regeringen följer utvecklingen och har anledning att tro att den positiva trenden med ett minskat antal drabbade barn håller i sig. Frågan har kontinuerligt tagits upp inom ramen för migrationsministerns råd för migrations- och asylpolitiska barnfrågor och diskuterades senast vid rådets möte den 6 mars 2007.

74. *Barnperspektivet är också tydliggjort i Migrationsverkets egna riktlinjer och förfaranden.* Barnärenden är prioriterade av verket och målet när det gäller ensamkommande barn är att ett beslut ska fattas inom tre månader. Detta kan jämföras med övriga ärenden där målet är sex månader.

75. Under 2003 initierades ett samarbete mellan Barnombudsmannen och Migrationsverket i ett projekt som syftade till att öka kvaliteten på handläggares samtal med barn. Föreläsningar, seminarier och praktiska övningar erbjöds handläggare på Migrationsverket och arbetet resulterade så småningom i en intervjuguide som barnhandläggare på verket idag använder sig av. Ytterligare insatser som gjorts i syfte att höja barnkompetensen inom Migrationsverket redovisas under punkt 239.

76. Det finns även annan materiell lagstiftning som tar hänsyn till principen om barnets bästa. Ett exempel är vad som gäller enligt utlänningslagen vid utvisning på grund av brott. *Vid utvisning av barns förälder skall hänsyn tas till barnets behov av kontakt med föräldern, hur kontakten har varit och hur den skulle påverkas av att föräldern utvisas.* Yttrande ska om det behövs inhämtas från socialnämnden i frågan om hur barnet påverkas av en eventuell utvisning.

77. *Barnets bästa i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga*¹⁹: för att ytterligare stärka barnets rätt i samband med tvångsvård inom socialtjänsten infördes 2003 en bestämmelse i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga som innebär att vad som bäst för den unge ska vara avgörande vid beslut enligt lagen.

Rätten till liv och utveckling

78. Räddningsverket har i uppdrag att samordna och driva på utvecklingen av barnsäkerhetsarbetet i Sverige och har för detta ändamål bildat ett *barnsäkerhetsråd* bestående av fjorton myndigheter. En arbetsgrupp med anknytning till barnsäkerhetsrådet arbetar nu med ett inriktningsdokument för att ta fram en *nationell plan för barnsäkerhetsarbetet* i Sverige.

¹⁹ SFS 1990:52

79. För att öka kunskaperna om våld mot barn ska Socialstyrelsen vart femte år redovisa statistik över avsiktligt våld mot barn. En första rapport redovisades 2005. Den redovisar antalet barn som under den senaste femårsperioden har avlidit till följd av våld, har skrivits ut från sjukhus efter vård till följd av övergrepp samt barn som sökt öppenvård till följd av våldsskada (se ovan under punkt 29).

80. Socialstyrelsen har haft i uppdrag att analysera förutsättningarna för samordning av olika individuella planer som barn, ungdom eller vuxna med funktionshinder kan ha. I uppdraget ingick att uppmärksamma behov av förändringar i författningar och andra regelverk. I sin redovisningsrapport pekar Socialstyrelsen på ett antal områden där harmonisering av regelverket bedöms vara nödvändig. Rapporten bereds inom Regeringskansliet.

81. I stort sett alla länsstyrelser har genomfört särskilda insatser för att öka antalet individuella planer för barn med funktionshinder, bl.a. genom seminarier, tillsyn samt enkätuppföljningar. Positiva inslag är de insatser som görs i samverkan med landsting och kommuner eller i samverkan med brukare.

82. I sin årsrapport för 2002 fokuserade Barnombudsmannen i stor utsträckning på *situationen för barn och unga med funktionshinder*. Barnombudsmannen menade att även om situationen för barn och unga med funktionshinder har förbättrats, är de fortfarande en osynlig grupp i samhället. När de är med är det ofta funktionshindret som sätts i fokus. De eller deras företrädare hörs inte heller så ofta i debatten. Barn med funktionshinder är också en mångskiftande grupp. Många barn har flera funktionshinder och det finns barn med osynliga funktionshinder av både psykisk och fysisk karaktär. Alla dessa barn och ungdomar har sina speciella tillgångar och svårigheter vilket gör det omöjligt att generalisera och naturligtvis också svårt att hävda varje grupps särskilda intressen.

83. Antalet barn döda av yttre orsaker (skador och förgiftningar), inklusive självmord och trafikolyckor per 100 000 enligt Socialstyrelsen:

År	Kön	0-4 år	5-9 år	10-14 år	15-19 år
2004	Män	10,97	10,33	11,3	33,13
2004	Kvinnor	7,29	9,2	10,91	17,14
2003	Män	4,12	5,06	3,74	24,61
2003	Kvinnor	1,74	2,04	2,3	16,74
2002	Män	4,21	2,23	5,94	28,16
2002	Kvinnor	2,22	1,55	1,98	14,69
2001	Män	5,54	1,71	4,24	29,51
2001	Kvinnor	4,5	1,79	3,79	11,62
2000	Män	4,21	3,27	4,4	33,43
2000	Kvinnor	1,33	0,34	4,65	14,61

84. Antalet döda per 100 000 som följd av övergrepp av annan person enligt statistik från Socialstyrelsen:

År	Kön	0-4 år	5-9 år	10-14 år	15-19 år
2004	Män	0	0,79	0,63	0,69
2004	Kvinnor	0,86	0,84	0,33	1,46
2003	Män	0	0,39	0	0
2003	Kvinnor	0	0,41	0	1,86
2002	Män	0,84	0	0,31	1,46
2002	Kvinnor	0,89	0,39	0	0,39
2001	Män	0,85	0	0,33	1,14
2001	Kvinnor	0,9	0	0,34	0,8
2000	Män	0	0,33	0,34	1,92
2000	Kvinnor	0,44	0	0,71	0,41

85. Antalet döda per 100 000 som följd av självmord enligt Socialstyrelsens statistik:

År	Kön	0-4 år	5-9 år	10-14 år	15-19 år
2004	Män	0	0	0,94	9,66
2004	Kvinnor	0	0	1,32	5,84
2003	Män	0	0	0,31	7,38
2003	Kvinnor	0	0	0,66	4,46
2002	Män	0	0	1,25	9,14
2002	Kvinnor	0	0	0,99	3,48
2001	Män	0	0	0,65	5,68
2001	Kvinnor	0	0	1,03	2,81
2000	Män	0	0	0,34	8,07
2000	Kvinnor	0	0	0,36	6,49

Respekt för barnets åsikter

86. Kommittén var bekymrad över att en del barn och ungdomar inte känner att de har ett verkligt inflytande i sin tillvaro. Den rekommenderade att beslut som är relevanta för barnet innehåller information om barnets åsikter. Kommittén rekommenderade också att barn i konfliktfyllda tvister om vårdnad och umgänge får lämplig assistans.

87. Både socialtjänstlagen²⁰ och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga²¹ innehåller bestämmelser om barns rätt att komma till tals i ärenden som rör dem. Det handlar inte bara om ärenden inom den sociala barn- och ungdomsvården och familjerätten utan också om

²⁰ SFS 2001:453

²¹ SFS 1990:52

ärenden om ekonomiskt bistånd och om vuxna missbrukare. Enligt Socialstyrelsen har det blivit allt vanligare inom den sociala barn- och ungdomsvården att barn kommer till tals och att deras åsikter dokumenteras. Hur väl det fungerar varierar dock mellan kommunerna. I vissa kommuner fungerar det väl medan det fortfarande finns brister i många kommuner. Socialstyrelsen har också gett ut en kunskapsöversikt, *Samtal med barn inom socialtjänsten*, för att underlätta för personalen inom socialtjänsten att samtala med barn. Länsstyrelsernas tillsynsrapporter bekräftar att socialtjänsten aktivt tar ställning till om man ska samtala med barnen och att fler barn kommer till tals samt att detta dokumenteras i utredningar.

88. För att ytterligare stärka barnets rätt i samband med tvångsvård infördes 2003 en bestämmelse i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga²², med innebörden att den unges inställning ska klarläggas så långt möjligt, och hänsyn ska tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad.

89. Under 2004 lämnade Försäkringskassan på uppdrag av regeringen en redovisning om *barns rätt att komma till tals inom socialförsäkringens administration*. Inom socialförsäkringen är det framför allt den ekonomiska familjepolitiken och handikappolitiken som berör barn. Barnet kan t.ex. ha synpunkter på sitt hjälp- och vårdbehov och vem barnet vill ha som assistent. Försäkringskassan har också antagit en *barnpolicy* som anger att samråd ska ske med barn, eller företrädare för barn, när myndigheten arbetar med frågor som rör barns situation.

90. Tillsynsrapporter från länsstyrelserna samt rapporter från Barnombudsmannen och Rädda Barnen har visat att det – trots en pågående utveckling i positiv riktning – fortfarande finns brister när det gäller att samtala med barn inom den sociala barn- och ungdomsvården. I propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m.²³ lämnar regeringen förslag som ger barn och unga rätt till relevant information i ett ärende inom socialtjänsten. I det fall det handlar om *en ansökan om tvångsvård ska ansökan till länsrätten innehålla en anteckning om hur information har lämnats, vilket slags information som lämnats och om den unges inställning*. Samtal med barn syftar till att ge barnet information om vad som pågår och vad som kommer att hända men också om att få information om barnets upplevelser, konkreta erfarenheter och åsikter om hur han eller hon har det, hur insatser ska planeras eller följas upp.

91. Dessutom ska *Utredningen om en stärkt och tydligare tillsyn inom socialtjänstens område*²⁴ enligt sina direktiv överväga och föreslå åtgärder

²² ibidem

²³ Prop. 2006/07:129

²⁴ S2004:12

som särskilt stärker tillsynen över barns och ungas rättigheter inom socialtjänstens olika områden. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag den 31 oktober 2007.

92. Barnombudsmannen har genomfört en enkätundersökning i grundskolan och i gymnasiet för att få barns egen syn på i vilken mån de själva anser att de har inflytande i exempelvis närmiljön, i skolan och i familjen. Vad gäller *inflytande i närmiljön* framgår att en stor del av barnen och ungdomarna anser att beslutsfattare i kommunerna inte frågar dem om vad de tycker i viktiga frågor. Barn anser sig inte ha möjligheter att påverka i frågor som berör dem och de vet inte heller vart de ska vända sig för att påverka. Vad gäller *inflytande i skolan* anser en majoritet av de tillfrågade eleverna att de vuxna lyssnar till förslag och idéer. Det framgår också att många elever sedan inte får veta vad de vuxna gjort med deras förslag. Eleverna med funktionshinder verkar enligt undersökningen vara mer nöjda och aktiva i skolans inflytandearbete än barn utan funktionshinder. Många tillfrågade elever, särskilt de äldre, har en skeptisk syn på elevråd och tvivlar på att de kan påverka.

93. Plan- och bygglagen²⁵ som innehåller bestämmelser rörande möjligheten att delta i och påverka den fysiska planeringen har varit föremål för en översyn som bl.a. belyst *barns och ungdomars inflytande på samhällsplaneringen*. PBL-kommittén konstaterade i sitt slutbetänkande²⁶ att kommunerna under senare år alltmer uppmärksammat barns och ungdomars miljö och deras rätt att påverka den fysiska planeringen. Många kommuner har utvecklat former för att beakta barnens perspektiv bland annat i den fysiska planeringen. Kommittén fann att nuvarande reglering visserligen är ändamålsenlig men att tillämpningen behöver bli bättre. Kommitténs förslag bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

94. Barn och unga deltar i föreningslivet. Enligt Ungdomsstyrelsens statistik för 2007 finns det idag i Sverige ca 90 organisationer för barn och ungdom mellan 7 och 25 år. Det är fråga bl.a. om solidaritetsorganisationer, politiska och religiösa organisationer, organisationer för funktionshindrade och för nationella minoriteter samt intresseorganisationer, miljö- eller kulturorganisationer och organisationer bildade på etnisk grund. Utöver dessa organisationer finns det ett mycket stort antal idrottsföreningar där barn och ungdomar är särskilt aktiva.

95. Att få fram och ta vara på barns åsikter är fortfarande en utmaning. Verkligheten visar att *det inte alltid är lätt för beslutsfattare att hitta effektiva former för dialog* med barn och unga. Formerna för dialog och

²⁵ SFS 1987:10

²⁶ SOU 2005:77

metoder för att inhämta och ta tillvara flickors och pojkars egna åsikter och kunskaper behöver alltså utvecklas och fördjupas. De erfarenheter och goda exempel som finns i bl.a. kommuner och statliga myndigheter att göra barn delaktiga behöver tas tillvara och spridas inom och mellan berörda verksamheter. Barns och ungas intresse för dialog med de kommunala beslutsfattarna varierar över tid. Detta beror dels på hur vuxna hanterar dialogen, språket de använder, barns möjligheter att göra sin röst hörd samt informationen om effekten av barnens synpunkter på de vuxnas beslut. Dels beror det på att barnen växer, utvecklas och har andra intressen. De befintliga s.k. barn- och ungdomsråden på kommunnivå behöver inte sällan omorganiseras, läggas ner eller startas på nytt. De mest positiva erfarenheterna har man från de kommuner som söker och skapar forum för dialog med barn och unga på de ställen dessa befinner sig, nämligen i skolan, inom olika ungdomsverksamheter eller dylikt. Många svenska barn använder Internet dagligen och har stor vana vid att via nätet söka information, chatta och blogga. Här finns möjligheter för beslutsfattare att utveckla former för att föra en dialog med barn och unga på deras egna villkor. Dessa möjligheter till dialog har med framgång använts inom ramen för "Flicka"-projektet (se även under punkt 107).

96. Den 1 juli 2006 trädde ändringar i föräldrabalkens bestämmelser om vårdnad, boende och umgänge i kraft. *Barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge*. Betydelsen av risken för att barnet far illa framhålls i lagen. Domstolen och socialnämnden ska vid bedömningen av vad som är bäst för barnet fästa avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligt förs bort eller hålls kvar eller annars far illa. Vid bedömningen av om vårdnaden om barnet ska vara gemensam ska domstolen fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet.

97. Vissa ändringar har också införts i lagen när det gäller *barnets rätt till umgänge*²⁷. Socialnämnden ska få väcka talan om umgänget i domstol, t.ex. om barnet riskerar att fara illa. I mål om vårdnad, boende och umgänge ska socialnämnden innan den lämnar s.k. snabbupplysningar till domstolen höra barnet om det är lämpligt.

98. Vi kan också notera att i vissa kommuner finns gruppverksamhet för barn som upplever eller upplevt konfliktyllda tvister om vårdnad, boende och umgänge.

99. Vi hänvisar för övrig information rörande art. 2, 3, 6 och 12 till Sveriges tidigare rapportering och i synnerhet till landets tredje periodiska rapport, CRC/C/125/Add.1, punkterna 143-241.

²⁷ ibidem

IV. Medborgerliga och politiska rättigheter (artiklarna 7, 8, 13-17 och 37 a)

Tillgång till information

100. Kommittén har rekommenderat åtgärder för att effektivt skydda barn mot våldsskildringar på Internet, på TV och i dataspel samt mot barnpornografi.

101. Den statliga kommittén *Medierådets verksamhet* är i första hand inriktad på att stärka barn och unga som mediekonsumenter och föräldrar i sin föräldraroll genom att ta fram och sprida kunskap och information inom området. Föräldrar och ”nära-barn-professioner” är en viktig målgrupp för att skydda barn från våldsskildringar.

102. Medierådet har tillsammans med Myndigheten för skolutveckling under åren 2005 och 2006 varit nationellt centrum för säkrare Internetanvändning bland barn och unga. De båda myndigheterna har under denna period tillsammans drivit kampanjen ”*Det unga Internet*”, i form av ett stort antal regionala seminarier. Syftet har varit att öka medvetenheten och uppmuntra till dialog mellan barn och vuxna om säkert användande av Internet. Cirka 2 000 konferensdeltagare har på 11 orter tagit del av tips och råd som arbetats fram av Medierådet i samarbete med en rad aktörer från Internet-branschen. Ett nätverk av regionala informatörer har på det sättet byggts upp och kommer att fortsätta informationsarbetet på regional nivå. Under 2007 går arbetet för ett säkrare Internet in i en ny fas. Medierådet startar i samarbete med BRIS (Barnens rätt i samhället) en hjälplinje dit barn och unga kan vända sig för att få råd och stöd.

103. Medierådet genomför regelbundet *kartläggningar och studier av barns och ungas medievanor*. Den senaste undersökningen ”Ungar & Medier 2006” visar bl. a. att i stort sett alla 12 till 16-åringar använder Internet och drygt hälften av dem använder Internet dagligen. Internetanvändningen går också starkt nedåt i åldrarna. Bland 9 till 12-åringar använder 28 procent Internet varje dag, jämfört med 17 procent för ett år sedan.

104. Av undersökningen framgår bl.a. att uppfattningen om vad som är mest skadligt att se i rörliga bildmedier skiljer sig åt mellan föräldrar och barn/unga. Föräldrarna anser att sex och spelat våld i filmer eller TV-serier är mest skadligt för barn och unga att se. Det som barn och unga oftast anger att de mår dåligt av att se på TV, film, spel eller Internet är när barn mår dåligt eller lider, när djur är sjuka eller lider samt verkligt våld.

105. Medierådet arbetar även med *att driva på branschens självreglering*. Under 2006 tog Medierådet i samverkan med IT-företagen fram en *guide*

med tips om ungas användning av mobiltelefoner som också erbjuder tillgång till medier som Internet och TV.

106. TV-reklam riktad till barn under 12 år är förbjuden. Nyligen avslutades förhandlingar inom EU om en revidering av det s.k. TV-direktivet som reglerar TV-sändningar över nationsgränserna i Europa. Det formella beslutet fattas sannolikt under hösten 2007. Sverige har under förhandlingarna på olika sätt arbetat för att skärpa reglerna för reklam riktad till barn. Framförallt har Sverige arbetat för ett förbud för reklamavbrott i barnprogram. Även om Sverige inte lyckats fullt ut har de svenska synpunkterna fått genomslag i förhandlingarna. De nya reglerna innebär bl. a. att barnprogram som är en halvtimme eller kortare inte får avbrytas för reklam. Direktivet är ett minimidirektiv och medlemsstaternas möjlighet till striktare nationell lagstiftning påverkas därför inte.

107. *Projektet Flicka* genomfördes av Socialdepartementet under år 2004 och första halvåret 2005. Syftet med projektet var att tillsammans med flickor och pojkar diskutera den kommersialisering och sexualisering som de konfronteras med i sin vardag och hur detta påverkar deras bild av sig själva och varandra. Projektet syftade vidare till att få till stånd en dialog med media, reklambransch, annonsörer m.fl. om deras roll och ansvar när det gäller påverkan på flickor och pojkar. Tjugofem s.k. ”Flickadagar” arrangerades i lika många städer. Cirka 50 000 flickor och pojkar deltog i samtal om självkänsla, jämställdhet, ideal och identitet. Ett hundratal frivilligorganisationer har dessutom engagerats runt om i landet. Ungdomsstyrelsen har nyligen redovisat en utvärdering av effekterna av projektet.

108. Brottsoffermyndigheten har upprättat en *brottsofferportal*, som bl.a. innehåller särskild information för unga brottsoffer med tydlig information om deras rättigheter och möjligheter till stöd och hjälp samt annan relevant information. Portalen innehåller särskild information som riktar sig till ungdomar som utsatts för brott.

Barn och biblioteksverksamheten

109. Den kommunala biblioteksverksamheten bedrivs på kommunala huvudbibliotek, filialer, bokbussar och övriga utlåningsställen. Då varje kommun ska ha ett folkbibliotek uppgick antalet huvudbibliotek till 290 stycken år 2005. Till dessa var 1 031 filialbibliotek knutna. Även om antalet filialer minskat under en längre period har integrationen av filialerna med skolbibliotek stadigt ökat, med i genomsnitt 9 filialer per år. Av huvudbiblioteken var 45 integrerade med skolbibliotek och av filialerna var 521 integrerade. Utöver huvud- och filialbiblioteken bedrevs även biblioteksverksamhet vid 93 bokbussar och 737 övriga utlåningsställen runt om i landet. Alla dessa bibliotek är tillgängliga för barn:

År	Antal filialer	Filialer integrerade med skolbibliotek
2002	1116	531
2003	1091	529
2004	1065	528
2005	1031	521

Källa: Statens Kulturråd

Åtgärder mot pornografi

110. Medierådet fick 2003 ett tilläggsdirektiv som handlar om att *rådet ska ägna våldsskildringar och pornografi särskild uppmärksamhet. Det ska ha ett tydligt genusperspektiv på sitt arbete.* Under 2006 publicerade Medierådet rapporten "Koll på porr" som innehöll artiklar av ett antal experter, ungdomsrådgivare och forskare med fakta och erfarenhet kring hur pojkar och flickor använder, upplever och påverkas av pornografi i digitala medier. Rapporten distribuerades bl. a. till samtliga ungdomsmottagningar i landet och har även distribuerats till skolor

111. Sverige har inom Nordiska ministerrådet medfinansierat *forskningsprogrammet "Unga, kön och pornografi i Norden"*. Ledande genusforskare från hela Norden har bidragit med undersökningar som innefattar alla de nordiska länderna. Forskningsresultaten har lagts fram i tre rapporter som bl.a. belyser pornografins betydelse för ungdomarnas syn på sig själva och sin egen sexualitet, hur unga exponeras för sexualiserade medieprodukter samt ungas konsumtion av och attityder till pornografi.

112. Under 2006 har Rikskriminalpolisen tagit initiativ till att granskningen av beslagttaget barnpornografimaterial successivt flyttas från den egna barnpornografigruppen till de lokala polismyndigheterna. För att möjliggöra detta har en *utbildning i granskning av barnpornografibilder* tagits fram i samarbete med Polishögskolan. Syftet är att förkorta handläggningstiden för denna typ av brott och frigöra resurser för bl.a. identifiering av brottsoffer och gärningsmän vad gäller sexuell exploatering av barn.

113. I arbetet mot barnpornografi har Rikskriminalpolisen under 2006 medverkat till att en *"filtrering" av Internetsidor med barnpornografiskt innehåll* kommit till stånd. Detta arbete sker i samarbete med 15 Internetleverantörer, däribland de största i Sverige. Dessa spärrar de sidor som Rikskriminalpolisen anmäler innehåller barnpornografi så att åtkomst till dessa sidor nekas. På detta sätt spärras ca 30 000 försök varje dygn att nå dessa sidor.

114. När det gäller andra aspekter rörande art. 7, 8, 13-17 och 37(a) hänvisar vi till Sveriges tidigare periodiska rapporter och i synnerhet till vår tredje rapport CRC/C/125/Add. 1, para 242-263.

V. Familjemiljö och alternativ vård (artiklarna 5, 9-11, 18.1 -2, 19-21, 25, 27.4 och 39)

Föräldrastöd

115. Regeringen anser att det är angeläget att föräldrastöd kan erbjudas kontinuerligt under barnets hela uppväxt. Föräldrarna har ansvar för att förmedla normer och värderingar till sina barn. De ska stödjas och deras ansvar för att förmedla normer till sina barn bör tydliggöras. Ansvaret för föräldrastöd i olika former under barnens uppväxttid ligger främst hos kommuner och landsting. I dag ges föräldrautbildning i grupp under graviditeten och under barnets första levnadsår främst inom ramen för mödra- och barnhälsovården och via s.k. familjecentraler. Familjecentralerna arbetar främst med hälsofrämjande generella, tidigt förebyggande och stödjande insatser där kommuner och landsting samordnar sina resurser för tvärprofessionell samverkan.

116. Statens folkhälsoinstitut (FHI) har redovisat förslag till utformning av föräldrastödet under olika skeden av barnets uppväxt och förslag till metoder och innehåll i en föräldrautbildning anpassad till barnets utveckling och behov²⁸. FHI har alltsedan dess uppdraget att vidta åtgärder för att sprida denna metodkunskap i kommuner och landsting. Andelen familjer med första barnet i åldern 2-10 år som deltar i någon form av utbildningar ökat från 2 procent år 2004 till 7 procent år 2006. FHI har också tagit initiativ till att producera filmer och skriftligt material som kan användas i studiecirkel om föräldrastöd.

117. I Barnombudsmannens rapport till regeringen 2007 betonas vikten av rätt föräldrastöd vid rätt tidpunkt. Ombudsmannen har också uppmärksammat behovet av att samhället blir bättre på att informera invandrade föräldrar om barns rättigheter enligt barnkonventionen, om barns och ungdomars rätt till respekt för sina egen individualitet och deras rätt till sin egen sexualitet. Barnombudsmannen har också föreslagit att alla till Sverige nyanlända familjer erbjuds information om barnkonventionen, skollagen och mänskliga rättigheter samt information om vart man kan vända sig med frågor som kan uppstå under barnens tonår och vuxenblivande. Förslagen bereds inom Regeringskansliet.

²⁸ Statens folkhälsoinstitut, Nya verktyg för föräldrar - förslag till nya former av föräldrastöd.

Olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet

118. Kommittén rekommenderade att Sverige stärker åtgärderna för att förebygga och bekämpa illegala bortföranden och kvarhållande av barn i utlandet och för att lösa de pågående tvisterna i linje med principen om barnets bästa.

119. Utrikesdepartementet (UD) handlägger som *centralmyndighet* ansökningar enligt Haagkonventionen den 25 oktober 1980 om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn, Europarådskonventionen om erkännande och verkställighet av avgöranden rörande vårdnad om barn samt om återställande av vård om barn, Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldransvar (Bryssel II-förordningen), samt s.k. icke-konventionsärenden²⁹. Sverige har även ingått bilaterala avtal med Tunisien och Egypten i dessa frågor. Ett bilateralt avtal med Marocko kommer att ingås. Sedan den förra rapporten har Bryssel II-förordningen trätt ikraft liksom den svenska förordningen³⁰ med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen.

120. *UD bistår föräldrar* vars barn blivit bortförda till ett annat land i samband med en vårdnadstvist. I ärenden som rör bortförda barn till länder anslutna till Haagkonventionen, handläggs ärendena genom samarbete mellan UD och det andra landets centralmyndighet. I ärenden om bortförande till länder som inte är anslutna till Haagkonventionen finns inget internationellt regelverk att åberopa. Sådana ärenden är därför svårlösta och handläggningstiden blir ofta lång. Även i ärenden med länder som är anslutna till Haagsamarbetet visar erfarenheterna att det kan förekomma problem. Besluten om återförande av barn fattas i domstolar och besluten kan överklagas. I vissa länder kan det ta mycket lång tid innan ett slutligt beslut föreligger. Den långa tidsutdräkten kan leda till att barnet anpassar sig till sin nya miljö och till att ett återförande av barnet då inte anses vara i barnets intresse. *Den rättsliga komplexiteten* i dessa ärenden är ofta omfattande.

121. Den ökade rörligheten över gränserna har lett till att antalet vårdnadstvister med internationella inslag har ökat och involverar inte sällan kollisioner med rättskulturer som är olik vår egen. *Antalet barnbortförandeärenden under de senaste fem åren har ökat med närmare femtio procent.* Totala antalet inkomna ärenden avseende bortförda/kvarhållna barn mellan åren 2002 och 2007 är 381 barn:

²⁹ Med icke-konventionsärenden avses ärenden med stater som inte anslutit sig till något av de internationella överenskommelser som reglerar frågor om olovligt bortförda barn.

³⁰ Förordning 2005:97

Varav barn bortförda till Sverige	177 barn
Varav barn bortförda från Sverige	204 barn
Varav fadern sökande/modern bortförande	218 barn
Varav modern sökande/fadern bortförande	146 barn
Varav annan ³¹ sökande	17 barn

122. Ärenden om olovligt bortförda barn är högt prioriterade inom UD. Myndigheten tillhandahåller en hemsida på svenska, med de viktigaste delarna i engelsk översättning, där ansökningshandlingar, fullmakter och generell information om barnbortföranden samt återopande av tillämplig svensk lag finns tillgängliga för allmänheten.

123. Den årliga *budgeten* avsatt för att underlätta återföranden av olovligt bortförda eller kvarhållna barn är för år 2007 500 000 kronor och används framför allt till resekostnader uppkomna i samband med barns återförande till hemviststaten samt för att täcka kostnader för bl.a. föräldrars rätt till umgänge med barn, föräldrars möjlighet till inställelse inför domstol, ersättning för medlingsuppdrag och översättningar. UD anordnar också årligen konsulära kurser för *utbildning av personal* som ska utlandsstationeras. Frågan om barnbortförande är ett centralt ämne i programmet.

124. För att förbättra samarbetet mellan konventionsstater och icke-konventionsstater inbjöd utrikesministern till ett *ministermöte* i november 2005. Algeriet, Lettland, Malta, Marocko, Tunisien och Turkiet deltog och i den s.k. Hagadeklarationen överenskom deltagarna om vikten av att etablera centralmyndigheter även i icke-konventionsländer, för att bidra till ökad effektivitet i det internationella samarbetet. Vidare enades mötesdeltagarna om att undersöka vad som kan göras för att förbättra kunskapen om olovliga bortföranden eller kvarhållanden av barn inom de yrkesgrupper som berörs samt att förbättra möjligheterna till umgänge mellan föräldrar och barn över gränserna.

125. Under de senaste fyra-fem åren har UD noterat att barn och ungdomar som av sina vårdnadshavare sänts till sina forna hemland, i viss utsträckning uppsöker svenska utlandsmyndigheter för att få hjälp med att komma tillbaka till Sverige. För att bättre kunna bistå barnen i dessa ärenden har ett utökat samarbete med sociala myndigheter på barnens hemorter kommit till stånd. Socialstyrelsen sände under 2004 ut relevant informationsmaterial till de sociala myndigheterna. År 2006 infördes ett

³¹ Sökande kan i dessa fall bl.a. vara sociala myndigheter i ett annat konventionsland alternativt annan som har vårdnaden om barnet.

tillägg i passlagen för att möjliggöra *utfärdande av pass utan vårdnadshavares tillstånd*.

Alternativ vård

126. Kommittén var oroad över det ökade antalet barn som placerats på institution och över att andelen barn med utländsk bakgrund bland dessa var större än andelen svenskfödda barn. Statens institutionsstyrelses självreglerande roll bekymrade också kommittén. Kommittén rekommenderade bl.a. förebyggande åtgärder riktade mot familjer med utländsk bakgrund och för en ökad medvetenhet inom socialtjänsten gällande kulturell bakgrund och invandrarstatus.

127. Den grundläggande principen inom den sociala barn- och ungdomsvården är att *insatser ska vidtas utifrån den enskilda individens behov* och, i de fall det handlar om barn, *för det enskilda barnets bästa*. Kommunerna har länge gjort ansträngningar för att minska institutionsvården vilket fått genomslag under senare år. Andelen placeringar i jourhem har nästan fördubblats sedan 2001 och mycket tyder på att de har fått ersätta tidigare akuta placeringar på hem för vård och boende. Av statistik som Socialstyrelsen presenterar i lägesrapporten för 2006 "Individ- och familjeomsorg" framgår att under 2001-2005 har *antalet barn och unga i familjehemsvård ökat med 5-10 % medan antalet placeringar i institutionsvård har planat ut*. Det är framförallt placeringar i jourhem (familjehem som tar emot akuta placeringar under kortare tid) som har ökat. Vård utanför det egna hemmet är vanligast i åldersgruppen 13-17 år – en grupp som svarade för ca hälften av dygnsvården. Barn till utrikes födda är överrepresenterade i institutionsvården. Det ska, enligt Socialstyrelsen, ses mot bakgrund av att faktorer som har att göra med familjens socioekonomiska situation förklarar det mesta av skillnaderna mellan barn med utländsk respektive svensk bakgrund.

128. *Vårdnadsöverflyttning vid långa placeringar i familjehem*. För att skapa trygghet för barn som är placerade i familjehem under lång tid infördes 2003 en bestämmelse i socialtjänstlagen och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Den innebär att när ett barn varit placerat i samma familjehem i tre år ska socialnämnden överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden till familjehemsföräldrarna. Det enskilda barnets bästa ska vara avgörande för beslutet. Resultatet av uppföljningen visar att *lagändringen ännu inte fått fullt genomslag* i alla kommuner. För att ge socialtjänsten vägledning i det arbetet har Socialstyrelsen gett ut allmänna råd och en handbok.

129. För att skapa enhetlighet i arbetet med utredning, planering och uppföljning – med barn och unga i centrum – har Socialstyrelsen utvecklat *metoden "Barns behov i centrum"* (BBIC) och tillsammans med ett antal kommuner drivit projektet BBIC. Projektet syftar till att stärka barns ställning i den sociala barnvården. BBIC är ett enhetligt system

för handläggning och dokumentation i utredning, planering och uppföljning. Systemet består av en serie formulär som följer hela ärendegången – från anmälan eller ansökan över utredning till uppföljning av insatser. Dokumentationen blir mer strukturerad och bättre underbyggd vilket underlättar uppföljningen av insatserna. Barnet och föräldrarna ska fortlöpande få ge sin syn på och kommentera innehållet i all dokumentation. Barnets syn på sin situation ska särskilt beaktas. Det ska bli tydligare för barn, unga och föräldrar vad socialtjänsten gör och tydligare för socialtjänsten vad barn och unga har för behov. Nästan 200 kommuner har genomgått BBIC-utbildningen och ca 50 kommuner står i begrepp att påbörja den.

130. Regeringen är medveten om vikten av att öka kunskapen och medvetenheten inom socialtjänsten, bland annat om kulturella aspekter och de särskilda behov som personer med utländsk bakgrund kan ha. Socialstyrelsen och särskilt Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, arbetar kontinuerligt med kunskapsutveckling för att öka medvetenheten inom socialtjänsten, bl.a. med *information som rör kulturella aspekter*. Socialstyrelsen har bl.a. tagit fram ett meddelandeblad med information om flickor som lever under hot och tvång i patriarkala familjer.

131. Under perioden 2003–2007 har regeringen avsatt 160 miljoner kronor för *åtgärder mot hedersrelaterat våld*. Målet är att öka kunskaperna om hedersrelaterat våld och förtryck, att förändra attityder och att behovet av platser i skyddat boende ska tillgodoses. Målgruppen är främst flickor och unga kvinnor, men även pojkar och unga män uppmärksammas. Homo- och bisexuella ungdomar och unga transpersoner omfattas också. Åtgärderna är huvudsakligen förebyggande och inriktas på ett bättre skydd av den enskilda individen. I början av år 2006 fanns 105 platser för skyddat boende i familjehem, hem för vård eller boende samt andra skyddade boenden för ungdomar som utsatts för hedersrelaterat våld. Det är främst flickor och unga kvinnor som bor i skyddat boende.

132. Ett stort problem i vissa utsatta stadsdelar är *otrygghet och kriminalitet*. *Arbetslösheten* är hög och en stor andel av invånarna är *långvarigt socialbidragsberoende*. När ungdomar begår brott är det viktigt med tidiga och snabba insatser från samhället. I juni 2006 fick Statens institutionsstyrelse (SiS) i uppdrag att utveckla och pröva en förstärkt vårdkedja som ger socialtjänsten och SiS förutsättningar att ingripa då barn och ungdomar sätter sin hälsa och utveckling för fara, bl.a. genom att ungdomen får en särskild samordnare av sin vårdkedja.

133. *Statens institutionsstyrelses roll och ansvar* ses över. En särskild utredare ser över bl.a. ansvaret för tillsynen av SiS institutioner ock ska lämna förslag på hur tillsynen av verksamheten kan organiseras. Uppdraget ska redovisas senast den 1 november 2007.

134. Länsstyrelserna har under 2006–2008 i uppdrag att stärka tillsynen bl.a. när det gäller barn som är placerade utanför det egna hemmet. Särskilda medel har tilldelats länsstyrelserna för uppdraget.

135. I propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården, som överlämnades till riksdagen i juni 2007, föreslår regeringen en rad *förändringar som syftar till att ytterligare utveckla den sociala barn- och ungdomsvården*. Bland annat ska socialnämnden, inför en placering av ett barn utanför det egna hemmet, tillsammans med barnet och föräldrarna ta fram en plan som beskriver hur vården ska genomföras. Nämnden har skyldighet att tillgodose de behov av stöd och hjälp som kan finnas när vården har upphört.

Barn som bevittnar våld

136. För att hjälpa och stödja barn som bevittnat våld är det viktigt att se till det enskilda barnets behov eftersom det inte alltid överensstämmer med t.ex. den våldsutsatta föräldrarnas behov. Den 15 november 2006 trädde en ändring i socialtjänstlagen ikraft som slår fast att barn som bevittnar våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott³². Samma datum trädde också lagändringar ikraft som innebär att *barn som bevittnar ett brott som är ägnat att skada barnets trygghet och tillit i förhållande till en närstående person ska ha rätt till brottskadeersättning från staten*. Den 1 juli 2007 trädde en lagändring i socialtjänstlagen ikraft som innebär ett förtydligande av socialnämndens ansvar för insatser för brottsoffer, främst våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.

Barnet och internationella adoptioner

137. Varje år kommer ca 1 000 utländska barn till Sverige för adoption. För att få ett säkrare skydd för barn i samband med internationell adoption ombildades Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor till Myndigheten för internationella adoptionsfrågor (MIA) den 1 januari 2005. Den nya myndigheten fick ett förtydligt uppdrag i sin roll att ge auktorisation och ha tillsyn över sammanslutningar som förmedlar internationella adoptioner. Myndigheten fick även en tydligare uppgift i att följa den internationella utvecklingen och kostnaderna när det gäller internationella adoptioner. Lagen om internationell adoptionsförmedling³³ utvidgades med fler och tydligare förutsättningar för auktorisation, tydliga krav på sammanslutningarnas löpande verksamhet och fler instrument för tillsyn. MIA ska dessutom mer aktivt än tidigare undersöka förutsättningarna att arbeta med adoption i ett visst land, hur landet följer barnkonventionen och 1993 års Haagkonvention om skydd för barn och samarbete i samband med internationella adoptioner. Lagen

³² Prop. 2005/06:166, Barn som bevittnar våld, 5:11 SoL

³³ SFS 1997:192

preciserar att om en organisation bedriver även annan verksamhet, exempelvis biståndsverksamhet, ska verksamheterna hållas skilda åt. Biståndet får inte bli en slags betalning för att få förmedla barn.

138. För att stärka barnets rätt och tydliggöra barnperspektivet i adoptionsprocessen genomfördes år 2005 ändringar i socialtjänstlagen. Ändringarna innebär att den/de som avser att adoptera ett barn från ett annat land ska ha medgivande från socialnämnden i sin hemkommun redan innan barnet lämnar det land där det har sitt hemvist. De adoptionssökande ska också inför adoption ha genomgått en av kommunen anvisad föräldrautbildning.

139. För att säkerställa att alla blivande adoptivföräldrar får en utbildning av hög och över landet likvärdig kvalitet med fokus på adoptivbarns särskilda behov har Socialstyrelsen och MIA tagit fram ett utbildningsmaterial som nu finns via Socialstyrelsens hemsida.

140. Institutet för metodutveckling inom socialtjänsten vid Socialstyrelsen har sammanställt en expertrapport om internationellt adopterade barn. Enligt rapporten kan två slutsatser dras från forskning om internationellt adopterade i Sverige. Den stora majoriteten av internationellt adopterade barn mår väl. Det slås fast att adoption är en skyddsfaktor snarare än en riskfaktor. Dessa barn är överrepresenterade i några områden av ogynnsam utveckling i tonåren eller i ung vuxen ålder. Det mest bekymmersamma exemplet gäller fullbordade självmord och självmordsförsök. Större risker för allvarlig psykisk ohälsa är också tydliga, liksom risken att placeras i social vård under tonåren.

Barn med frihetsberövade föräldrar

141. Arbetet med att förbättra situationen för barn med frihetsberövade föräldrar har bl.a. lett till att bostadsrum är utformade för att passa medföljande barn, ett besöksrum på varje anstalt är inrättat för barn och att det finns möjligheter till kostnadsfria telefonsamtal. Personalen på anstalten får information om barnkonventionens innehåll och nya anstaltsföreskrifter har tagits fram för att tydliggöra barnperspektivet. Socialtjänsten informeras dessutom vid avbrott i intensivövervakning.

142. Barnombudsmannen har samarbetat med Kriminalvården. Samarbete har resulterat i förändrade arbetssätt och attityder. År 2004 presenterade ombudsmannen *rapporten "Straffa inte barnet"* för att synliggöra barnens situation när föräldrar är frihetsberövade. I sin årsrapport för 2006 anser ombudsmannen att tillsättandet av så kallade barnombud inom anstalter, häkten och frivården var ett ytterst viktigt steg att ta för att kunna fortsätta utveckla tankar och förändringsarbete inom kriminalvården.

VI. Grundläggande hälsa och välfärd (artiklarna 6, 18.3, 23, 24, 26, och 27.1-3)

Hälsa och hälsovård

143. Kommittén var bekymrad över risken för ojämlika villkor i olika regioner och över det ökande antalet skolbarn som känner av stress, det ökande antalet fall av självmord, bulimi, anorexi, övervikt och fetma samt över bristen på program för barns psykiska hälsa.

Kommittén rekommenderade såväl förebyggande som ingripande åtgärder för att minska stressnivån för skolbarn, att förebygga självmord, att angripa problemen med bulimi och anorexi, att angripa problemen med övervikt och fetma samt att stärka program för barns psykiska hälsa.

144. Barn i Sverige lever i allmänhet under goda uppväxtvillkor, men det finns individer och grupper som behöver särskild uppmärksamhet. Barn till föräldrar med missbruksproblem, psykiskt sjuka föräldrar, ensamföräldrar och barn som växer upp i socialbidragshushåll eller andra utsatta miljöer har i genomsnitt en sämre hälsoutveckling än genomsnittet i Sverige.

145. Hälso- och sjukvårdens verksamhet är reglerad i lag³⁴ och ska erbjuda varje medborgare, oavsett var inom landet han eller hon bor, tjänster av likvärdig kvalitet. Det grundläggande är således att alla barn ska erbjudas hälso- och sjukvård på lika villkor oavsett bostadsort. Landstingens och kommunernas självstyre leder givetvis till olika lösningar och system för att bemöta barnets och den övriga befolkningens behov inom hälso- och sjukvården.

146. Myndigheten för skolutveckling kommer att fördela 100 miljoner kronor till pilotprojekt och lokalt utvecklingsarbete *för att öka samverkan mellan skolan och myndigheter* inom det polisiära och sociala området samt hälso- och sjukvården.

147. Regeringen ser över *bestämmelserna för skolhälsovård och elevvård* i ett förslag till ny skollag som ska presenteras till riksdagen under 2008.

148. Förutom en välfungerande skolhälsovård och elevvård anser regeringen att stress bland skolelever bör förhindras genom *insatser för att förbättra skolmiljön*. En proposition med förslag om utökade möjligheter för rektor och lärare att säkerställa trygghet och studiero i skolan har lagts fram. Vidare har regeringen aviserat en rad förslag om regelbundna och obligatoriska ”kontrollstationer” (prov) i grundskolan.

³⁴ SFS 1992:567

149. *Övervikt och fetma* är ett folkhälsoproblem i Sverige liksom i en stor del av världen. Data om barns vikt och längd visar i olika studier att 15–20 procent av barnen är överviktiga, varav 2–8 procent är feta. Olika studier tyder på att förekomsten av övervikt och fetma bland barn har ökat mellan två och fem gånger sedan mitten av 1980-talet, vilket speglar den internationella trenden.

150. Det finns dock tecken som tyder på att viktökningen verkar ha stannat upp något hos både barn och vuxna i Sverige. Medelvikten och andelen överviktiga ökar inte längre, men däremot ökar fortfarande fetman. Det är stora skillnader mellan olika grupper i samhället när det gäller andelen feta och överviktiga och skillnaderna ökar. Lågutbildade, vissa invandrargrupper, ensamstående, sjukskrivna och arbetslösa är oftare feta och andelen fortsätter att öka. Detsamma gäller för barn till dessa grupper.

151. Regeringen har sedan 2002 genomfört ett antal insatser för att sätta fokus på och förbättra skolmaten i syfte att öka barns hälsa och *minska fetman*. Under 2003 inrättades ett Nationellt centrum för främjande av fysisk aktivitet i skolan vid Örebro universitet vilket senare fick ett utökat uppdrag och bytte namn till *Nationellt centrum för främjande av god hälsa*. Dess främsta uppgift är att stödja skolor i deras arbete med att stimulera till fysisk aktivitet, god kosthållning och andra hälsofrämjande åtgärder. Centrumet har under 2005 också fått uppdraget att arbeta med frågan om god kosthållning. Statens livsmedelsverk har under våren 2007 presenterat *nya råd för maten i förskolan och skolan*.

152. Regeringen anser att rörelse bör vara en del av skolans vardag och integreras i hela skolans arbete. Ambitionen är att *alla barn ska ha fysisk aktivitet minst 30 minuter varje dag* inom ramen för skoldagen förutom lektionerna i Idrott. För att betona detta införde regeringen år 2003 i de nationella läroplanerna för grund- och gymnasieskolan att skolan ska sträva efter att erbjuda elever detta. Myndigheten för skolutveckling *har följt och stöttat skolornas arbete med att implementera detta mål*. Uppföljning visar att läroplansuppdraget nu är känt i samtliga kommuner. Det pågår dessutom en positiv utveckling över hela landet och fler skolor tar initiativ på området. Det är dock svårare att få igång en utveckling ju äldre eleverna är. De flesta årskurs 1-6 skolor har ett aktivt arbete på området medan antalet sedan sjunker och är ännu lägre för gymnasieskolan.

153. Den nationella psykiatrisamordnaren har i sitt slutbetänkande³⁵ bedömt att tillgängligheten till barn- och ungdomspsykiatri inte är tillfredsställande. Barn- och ungdomspsykiatri är en liten verksamhet i förhållande till vuxenpsykiatri och även om rutiner och arbetsätt för-

³⁵ SOU 2006:100, Ambition och ansvar – Nationell strategi för utveckling av samhällets insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionshinder.

ändras så att effektiviteten ökar är det troligt att dagens resurser inte är tillräckliga. Därför behövs resursförstärkningar. De kommande åren avser regeringen att stärka verksamheterna för barn och unga med psykisk ohälsa. För att förbättra tillgängligheten till psykiatrisk vård för barn och unga ska *en förstärkt vårdgaranti inom barn- och ungdomspsykiatrin* genomföras stegvis under en treårsperiod med början 2007. Socialstyrelsen har fått i uppdrag att fördela 214 miljoner kronor för år 2007 till landstingen med syfte att stödja arbetet med att *förbättra kvaliteten i och öka tillgängligheten* till verksamheter för barn och unga med psykisk ohälsa. Socialstyrelsen har också fått i uppdrag att *inrätta ett utvecklingscentrum för tidiga insatser till barn och unga som löper risk att drabbas av svårare psykisk ohälsa*. Centrumets uppgift ska vara att samla, koordinera och föra ut kunskap och vetenskap då det gäller att identifiera, förebygga, ge tidigt stöd och behandla barn och unga.

154. Statens folkhälsoinstitut och Socialstyrelsen har lämnat *förslag på strategier och åtgärder till ett nationellt program för självmordsprevention*. Den tidigare minskningen av självmorden tycks ha stannat upp och andelen unga personer i åldrarna 15–24 år som vårdats för självmordsförsök har ökat. Antalet självmord i denna åldersgrupp har länge legat på drygt hundra fall om året, trots att det totala antalet självmord i befolkningen har minskat. Självmord bland barn yngre än 15 år är sällsynt.

155. Hösten 2006 överlämnades en *utredning om ungdomars psykiska hälsa*³⁶ till regeringen. I utredningen görs en analys av utvecklingen av ungdomars psyksiska ohälsa samt en genomgång av sannolika faktorer som kan förklara den negativa utvecklingen. Därtill presenteras olika åtgärdsförslag som skulle kunna minska förekomsten av psykisk ohälsa bland ungdomar, inklusive förslag till regelbundna nationella mätningar av ungdomars psykiska hälsa. Förslagen har remissbehandlats och bereds för närvarande vidare inom Regeringskansliet.

156. Statens folkhälsoinstitut (FHI) ska senast sommaren 2008 ta fram ett *kunskapsunderlag om de eventuella sambanden mellan en ökad självrapporterad psykisk ohälsa och förändrad alkoholkonsumtion* bland ungdomar samt utveckla kunskapen om effektiva metoder att nå både flickor och pojkar som uppvisar flera riskbeteenden.

157. FHI arbetar också för att utveckla *ett system för en webbaserad elevhälsoenkät* för att rutinmässigt samla in hälsouppgifter om barn och ungdomar. Uppgifterna behövs för att värdera effekten av genomförda insatser och för att bedöma behov av ytterligare åtgärder. Detta gäller både på lokal och på nationell nivå. Hösten 2007 planeras registrering av

³⁶ SOU 2006:77

en årskurs kunna starta. Målsättningen är att några kommuner använder systemet till en början och att fler kommuner kan tillkomma efter hand.

158. Vidare har FHI utvecklat *ett webbaserat uppslagsverk* som stöd för kommunernas barn- och ungdomsverksamhet. Uppslagsverket innehåller texter om ämnesområden som barns fysiska och psykiska hälsa och skolans, förskolans och fritidens betydelse för barns hälsa och utveckling.

159. FHI har dessutom arbetat med att förmedla kunskap om hur det *alkohol- och narkotikaförebyggande arbetet* inom grundskolan kan stärkas. Arbetet har bl.a. inneburit fortbildning om förebyggande metoder, framställning och spridning av informationsmaterial samt samverkan mellan myndigheter. Särskilda insatser har riktats mot föräldrar.

Ungdomars hälsa

160. Kommittén var oroad över antalet aborter bland tonåringar och den allmänna förekomsten av droger och tobak samt missbruk av alkohol. Kommittén rekommenderade att Sverige främjar arbetet med ungdomars hälsa och stärker programmet för hälsoutbildning i skolan. Den rekommenderade också åtgärder för utvärdering av hälsoutbildningsprogrammets effektivitet, i synnerhet angående reproduktiv hälsa, och för att utveckla konfidentiell ungdomsprofilerad rådgivning, vård och rehabilitering som är tillgänglig utan förälders medgivande. Kommittén rekommenderade dessutom att arbetet mot användning av tobak och droger samt mot missbruket av alkohol fortsätter.

161. Skolverket har utarbetat förslag om insatser för *att stärka den narkotikaförebyggande verksamheten i skolan*, och Statens Folkhälsoinstitut har i uppdrag att implementera dessa insatser. Insatserna inriktas på skolans möjlighet att stärka den alkohol- och narkotikaförebyggande verksamheten i skolan.

162. År 2001 beslutade riksdagen om en *nationell handlingsplan för att förebygga alkoholskador*³⁷ för perioden 2001–2005. Våren 2006 beslutade riksdagen om en ny nationell alkoholhandlingsplan för perioden 2006–2010. Huvudparten av utvecklingsinsatserna fokuseras på barn och ungdomar. Insatser för barn till föräldrar med missbruksproblem eller psykiska problem lyfts särskilt fram i handlingsplanen.

163. Barnombudsmannen har i sin årsrapport för 2005 särskilt uppmärksammat barns och *ungas tankar om alkohol, tobak och narkotika*. Ombudsmannen konstaterar att droganvändandet har gått ned under de senaste åren. Färre barn röker, dricker alkohol och provar narkotika i

³⁷ Prop.2000/01:20

årskurs 9 än för några år sedan. Flickors alkoholkonsumtion har inte minskat i samma utsträckning som pojkars och flickor röker också mer än pojkar.

164. Barnombudsmannens *rapport Drogfri tid* från 2005 redovisar ungdomars syn på varför de prövar eller inte prövar alkohol och narkotika. Det framgår bland annat att de flesta ungdomar aldrig har prövat narkotika och att många helt tar avstånd från narkotika. Attityden bland ungdomarna är att alkohol är socialt accepterat. Föräldrarna är den viktigaste förebilden för ungdomar. Som regel finns i hemmen tydligare regler kring narkotika och tobak än kring alkohol, något som återspeglas i ungdomars vanor och attityder. Enligt rapporten gör föräldrars regler och förbud kring alkohol att särskilt yngre tonåringar inte dricker.

165. *Skol- och mönstringsundersökningar* genomförda 2006 av Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning visar på mindre alkohol- och narkotikaanvändning bland skolelever och mönstrandande.

166. Andelen alkoholkonsumenter i årskurs 9 efter kön för perioden 1971-2006:

	Flickor	Pojkar
2000	76	76
2001	77	74
2002	72	72
2003	74	69
2004	72	67
2005	69	67
2006	66	64

167. Den beräknade genomsnittliga årskonsumtionen i liter alkohol 100 procent i årskurs 9 uppdelat på kön under perioden 1977-2006:

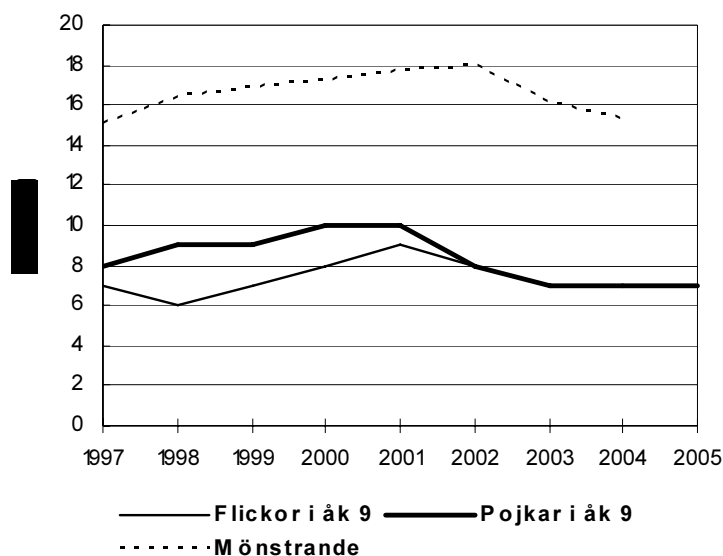
	Flickor	Pojkar
2000	2,9	5,3
2001	2,8	4,8
2002	3,1	4,1
2003	2,9	3,8
2004	3,0	4,1
2005	3,2	3,5
2006	2,8	3,6

168. I januari 2002 presenterade regeringen en *nationell narkotikahandlingsplan* för perioden fram till 2005. Regeringen tillsatte samtidigt en *särskild nationell narkotikasamordnare* med uppgift att genomföra handlingsplanens mål. Ett av dessa övergripande mål är att minska nyrekryteringen till missbruk. Samordnaren har genomfört en rad aktiviteter för att ge narkotikafrågan en hög politisk prioritet lokalt och att mobilisera den allmänna opinionen och lokalsamhällets resurser

för att motverka drogpositiva attityder bland ungdomar. År 2006 antogs *en ny handlingsplan för perioden 2006 – 2010* med samma mål som den tidigare.

169. Under perioden 2002-2006 har andelen 16-åriga skolelever som angett att de någon gång använt narkotika sjunkit från 8 procent (för både pojkar och flickor) till 7 procent för pojkar och 5 procent för flickor.

170. Andelen elever i årskurs 9 samt andelen mänstrande som uppgett att de någon gång prövat narkotika under perioden 1971-2006 (i procent):

Källa: CAN

171. Sammanlagt för perioden 2001– 2005 avsattes *900 miljoner kronor för det alkohol- och narkotikaförebyggande arbetet*. Huvuddelen, cirka 530 miljoner kronor, gick till kommunernas förebyggande arbete. För år 2006 avsattes ytterligare 250 miljoner kronor.

172. För ett framgångsrikt alkohol- och narkotikapolitiskt arbete krävs att det finns ett strukturerat, långsiktigt och samordnat förebyggande arbete på såväl lokal som nationell nivå. Inom ramen för de nationella alkohol- och narkotikahandlingsplanerna (för perioderna 2001–2005 samt 2006–2010) har det nu i Sverige byggts upp *en rikstäckande struktur för det förebyggande arbetet*. Organisationen och strukturen för det förebyggande arbetet i kommunerna har gradvis förbättrats och de förebyggande aktiviteterna har ökat i antal. Statens folkhälsoinstitut har utvärderat den första alkoholhandlingsplanen och håller det för troligt att de samlade insatser som genomförts har bidragit till att hejda ökningen av alkoholkonsumtionen.

173. Det övergripande nationella målet för folkhälsoarbetet är att skapa samhällsliga förutsättningar för en god folkhälsa på lika villkor för hela befolkningen. Ett av målområdena inom den nationella folkhälso-

politiken tar sikte på minskat bruk av tobak och alkohol, ett samhälle fritt från narkotika och dopning samt minskade skadeverkningar av överdrivet spelande³⁸. *För tobaksområdet gäller följande etappmål:*

- en tobaksfri livsstart från år 2014,
- en halvering till år 2014 av antalet ungdomar under 18 år som börjar röka eller snusa,
- en halvering till år 2014 av andelen rökare bland de grupper som röker mest, och
- att ingen ofrivilligt skall utsättas för rök i sin omgivning.

174. Under perioden 2002-2004 gjordes *en särskild statlig satsning på tobaksområdet om totalt 90 miljoner kronor*. Satsningen fördelades till metodutveckling, stöd till frivilligorganisationer på tobaksområdet och till en verksamhet för rökavvänjning per telefon - ”*Sluta-Röka-Linjen*”.

175. *Fyra procent av pojkarna och sju procent av flickorna i årskurs nio röker dagligen*. Det visar rapporten Skolelevers drogvanor 2006 från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Den andel som uppger att de röker någon gång ibland, eller mer, är 19 procent bland pojkarna och 26 procent bland flickorna. År 2002 uppgav 6 procent av pojkarna att de rökte dagligen, andelen som rökte dagligen bland flickorna år 2002 var 12 procent.

176. År 2006 är elva procent av pojkarna *dagligsnusare* mot tolv procent 2005. Bland flickorna är dagligsnusandet oförändrat två procent. Gruppen som snusat någon gång eller mer utgör 20 procent bland pojkarna och sju procent bland flickorna. År 2002 uppgav femton procent av pojkarna att de snusade dagligen, och en procent av flickorna snusade.

177. Under perioden 2002-2006 har ett antal *lagändringar genomförts i avsikt att genomföra etappmålen för att minska tobakskonsumtionen*. Flera av dessa har särskilt syftat till att förbättra för barn och ungdomar, men även de åtgärder som har varit generella och riktat sig till hela befolkningen har bidragit till ett gott skydd för dessa grupper. Det är klarlagt att insatser för att minska tobaksbruket har förhållandevis liten effekt om insatserna endast riktar sig till barn och ungdomar. Det behövs en bredare ansats där åtgärderna syftar såväl till kontroll och minskning av efterfrågan som till att vara hälsofrämjande som sjukdomsförebyggande.

178. Sverige har genomfört ett antal förändringar i syfte att förbättra efterlevnaden av arton års åldersgräns för försäljning av tobaksvaror. En förbättring av efterlevnaden skedde efter att ett anmälningssystem infördes 2001. Barn och ungdomar har dock fortfarande möjlighet att skaffa tobaksvaror. I den proposition i vilken WHO:s konvention om

³⁸ Prop. 2002/03:35, Nationellt mål för folkhälsa.

tobakskontroll också godkändes av riksdagen beslutades därmed också om ytterligare *ändringar av tobakslagen regler om sanktioner*³⁹

179. Den 1 juni 2005 trädde en lagändring i kraft som innebär ett *förbud mot rökning på restauranger och andra serveringsställen*. Riksdagen hade bl. a. som motiv för lagändringen att erbjuda barn och ungdomar rökfria offentliga miljöer. Statens folkhälsoinstitut, tillsynsmyndighet för tobakslagen, har rapporterat att efterlevnaden har varit mycket god.

180. Under åren 1995–2005 har *antalet tonårsaborter ökat stadigt och var 24,3 per 1 000 kvinnor (15-19 år gamla) år 2005*. Även antalet aborter under första halvåret 2006 bland tonåringarna har ökat något. Det är en oroande utveckling som regeringen hanterar på flera olika sätt (se nedan under punkterna 181-183).

181. *Arbetet med att främja ungdomars sexuella och reproduktiva hälsa* samt med att förebygga oönskade graviditeter och sexuellt överförda infektioner intar en central plats på folkhälsoområdet. I december 2006 gav regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram kunskapsunderlag och vägledning för hur ungdomsmottagningar och liknande verksamheter ska kunna bedriva ett preventivt arbete riktat till bl.a. ungdomar inom området sexuellt överförda infektioner samt sex- och samlevnadsinformation. I uppdraget ingår även att belysa förutsättningarna för samverkan mellan skolan och hälso- och sjukvården. Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2009. *Frågan om oönskade graviditeter* står i fokus även inom ramen för överenskommelsen mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting om insatser mot hiv/aids. I 2007 års överenskommelse beslutade parterna bl.a. om insatser för att minska förekomsten av oskyddat sex, för att förebygga förekomsten av sexuellt överförbara sjukdomar samt oönskade graviditeter. Regeringen avser att tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att överväga hur arbetet med att förebygga oönskade graviditeter kan utvecklas bland vuxna, unga vuxna och ungdomar⁴⁰. Regeringen avser också att ge Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga det arbete med att förebygga oönskade graviditeter som pågår vid ungdomsmottagningarna och liknande verksamheter. Vidare kommer sex- och samlevnadsundervisningen att ses över i samband med en kommande revidering av samtliga kursplaner i grundskolan.

182. Regeringen har i juni 2007 uppdragit åt Socialstyrelsen att utbetala medel för utvecklandet av en *virtuell ungdomsmottagning*. En virtuell ungdomsmottagning har stor potential att ge unga i Sverige en möjlighet till *rådgivning kring sexuell och reproduktiv hälsa samt kring relationer och psykisk hälsa*, oavsett bostadsort. Genom att utnyttja Internet som

³⁹ Prop. 2004/05:118, Tobakskontroll - genomförande av WHO:s ramkonvention om tobakskontroll m.m.

⁴⁰ Prop. 2006/07:124

kommunikationskanal kan en bredare målgrupp nås av information som annars skulle vara mer svåråtkomlig, även om tjänsten inte syftar till att ersätta den personliga kontakten med vården. Den möjlighet till anonymitet som Internetbaserad rådgivning ger kan också bidra till att tjänsten når grupper som inte annars vänder sig till ungdomsmottagningen.

183. Skolverket har genomfört en översyn av målen för *sex- och samlevnadsundervisningen* i grundskolan. Under år 2005 har dessutom 50 år med sex- och samlevnadsundervisningen i den svenska skolan uppmärksammas. Myndigheten för skolutveckling har genomfört regionala konferenser och publicerat en bok som kan användas för fortbildning och som stödmaterial.

Arbetet mot kvinnlig könsstympning

184. Det är oacceptabelt att flickor i Sverige utsätts för *könsstympning*. Könsstympning är förbjudet och kriminaliserat i särskild svensk lag sedan 1982. Sedan kravet på dubbel straffbarhet avskaffades har, såvitt känt, svenska domstolar dömt två personer för brott mot lagen om förbud mot kvinnlig könsstympning till kännbara fängelsestraff och höga skadestånd.

185. Utöver skärpt lagstiftning har även en handlingsplan mot kvinnlig könsstympning⁴¹ tagits fram med två övergripande mål: att könsstympning av flickor som bor i Sverige ska upphöra och att de flickor och kvinnor som redan blivit könsstympade ska få adekvat stöd. Inom Regeringskansliet bereds för närvarande ett förslag om att preskriptionstiden för könsstympning som begås mot barn förlängs på så sätt att preskriptionstiden börjar löpa först den dag när målsäganden fyller eller skulle ha fyllt arton år.

186. Ett viktigt resultat av Socialstyrelsens arbete med att vidareutveckla det förebyggande arbetet mot kvinnlig könsstympning är en *gemensam skriftlig deklaration* från Sveriges imamråd, koptiska ortodoxa kyrkan, katolska kyrkan och Sveriges kristna råd. Alla dessa samfund tar tydligt avstånd från alla former av könsstympning. Socialstyrelsen har dessutom tagit fram och spridit en *handledning om könsstympning till polis och åklagare*. Utbildningsmaterial anpassat för skola, hälso- och sjukvård samt socialtjänst har också tagits fram och en webbaserad kunskapsbank med fakta och information om könsstympning har skapats genom myndighetens arbete. En *folder som riktar sig till flickor* som är eller riskerar att bli könsstympade har distribuerats till grundskolorna.

⁴¹ S2003:026

Barns hälsa och miljön

187. I *miljömålspropositionen*⁴² har regeringen riktat uppmärksamheten på bl.a. barns hälsa. Socialstyrelsen har också tagit fram *Miljöhälsorapport 2005* vilken fokuserar på barn. Rapporten tar fram bättre kunskap om barns exponering för olika miljöfaktorer och beskriver de hälsorisker som är förknippade med dem samt försöker uppskatta i vilken mån hälsoeffekter hos barn beror på miljöfaktorer. Rapporten visar bl.a. att barns miljörelaterade hälsa generellt sett är god, även om t.ex. astma, allergisjukdomar och bullerstörningar ökar.

188. Arbetet pågår med att ta fram en *nationell handlingsplan för barns miljö och hälsa*. Socialstyrelsen redovisade i mars 2007 ett förslag till handlingsplan för barns miljö och hälsa som en grund för den nationella handlingsplan som Sverige har åtagit sig i samband med den europeiska WHO-ministerkonferensen för miljö och hälsa 2004.

189. *Bestämmelserna om barnsäkerhet* utgör en viktig del i Boverkets byggregler. Det finns t.ex. föreskrifter som skall säkerställa att barn inte förolyckas på grund av brister i byggnadsutförningen. Boverket har även utarbetat handböcker om barnsäkra brunnar och containrar. Dessutom, när det gäller *inombusmiljö*, har barns behov beaktats särskilt bl.a. genom att det är kortare intervall mellan de obligatoriska ventilationskontrollerna i skolor och förskolor jämfört med andra byggnader. Vidare har barns hälsa beaktats vid utförningen av radonsaneringsbidrag som lämnats till skolor, förskolor och egnahemsägare.

190. Konsumentverket var åren 2006-2007 ansvarig för den svenska upplagan av *”Skolkalendern – konsument i Europa”*, ett initiativ från Europeiska kommissionen. Under rubriken *”Hälsosamma konsumenter”* behandlas såväl riskerna med som statistik kring rökning. Läsaren får även tips om vart man ska vända sig för att få hjälp att sluta röka. Andra områden som tas upp är övervikt, anorexi och bulimi.

191. En annan aktivitet som har anknytning till barn och hälsa är det nordiska *projektet Kartläggning av marknadsföring av ohälsosam mat till barn* som har letts av samarbetsorganisationen Sveriges Konsumenter. Sex TV-kanaler har granskats liksom ett 60-tal tidningar som vänder sig mot barn, direktreklam, hemsidor på Internet som barn besöker och klubbtidningar från handeln och industrin. Projektet är avslutat och tre rapporter har sammanställts som redovisar resultaten från de olika delarna samt en sammanfattande nordisk rapport.

192. I december 2003 gav regeringen i uppdrag åt Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) att analysera och kartlägga kunskaperna om flickor med vissa psykiska störningar. SBU lämnade *rapporten*

⁴² Prop. 2004/05:150, s 28

”ADHD hos flickor – En inventering av det vetenskapliga underlaget” som Regeringskansliet sedan överlämnade till Utredningen om ungdomars livssituation utifrån stress och dess konsekvenser för den psykiska

hälsan. Utredningen redovisade sitt slutbetänkande⁴³ i augusti 2006. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

193. Antalet barn med HIV/AIDS enligt statistik från Smittskyddsinstitutet:

Åldersgrupp	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
0-4	5	3	3	2	2	4		3	1	6	3
5-9	3	3	1	1	1	3		1	4	5	6
10-14		1		2	1	1	1	1	3	3	3
15-19	4	3	5	1	5	3	4	9	8	11	5

Barns välfärd

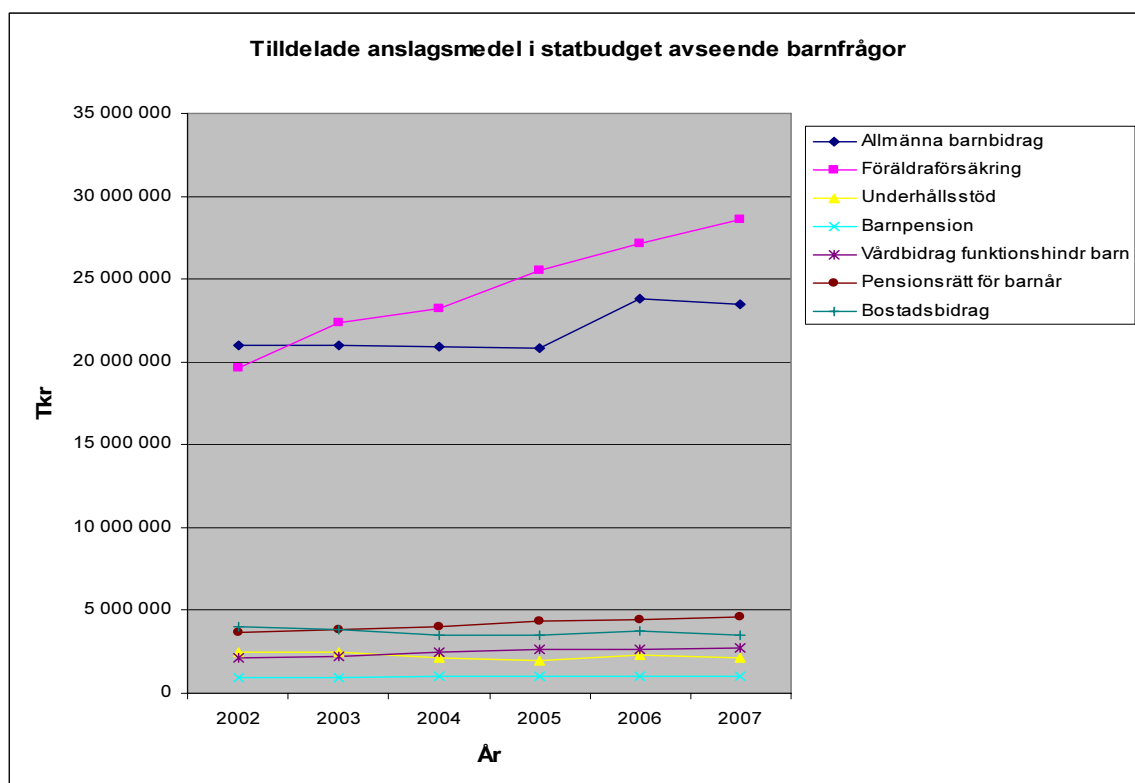
194. Majoriteten av barn och unga i Sverige har det bra och lever under trygga och goda materiella förhållanden med båda eller någon av sina föräldrar. Barnombudsmannens undersökning bland barn och unga i grundskolans årskurser 2-9⁴⁴ visar att barn i genomsnitt är mycket nöjda med livet som helhet. De är också mycket nöjda med sin kropp och hälsa och hur de mår. Detsamma gäller familjerelationer, fritid, familjeekonomi och boende.

195. Barnets bästa är utgångspunkt för familjepolitikens utformning. En grundläggande strävan är att skapa förutsättningar för jämlika uppväxtvillkor för alla barn. Det kan åstadkommas dels genom att stödja föräldrarna att klara de ekonomiska åtaganden som är viktiga för barnens välfärd under deras uppväxttid, dels genom att erbjuda möjligheter att kombinera föräldraskap med förvärsarbete eller studier. De ekonomiska familjepolitiska stöden är utformade så att de ger ekonomisk trygghet vid stor försörjningsbörda. *Målet för den ekonomiska familjepolitiken är att skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn ska minska inom ramen för den generella välfärden.*

196. Inom ramen för statsbudgeten fördelas anslag som riktar sig till barn när det gäller allmänna barnbidraget, föräldraförsäkringen, underhållsstödet, barnpensionen, vårdbidraget för barn med funktionshinder, pensionsrätten för barnår och bostadsbidraget för barnfamiljer. Anslagsutvecklingen de senaste fem åren – i tusen kr - är följande:

⁴³ SOU 2006:77

⁴⁴ BR 2005:03

197. År 2003 tillsatte regeringen en arbetsgrupp med uppgift att fördjupa kunskaperna i frågor som rör barn som lever i ekonomiskt utsatta familjer. I sin slutrapport ”*Ekonomiskt utsatta barn*”⁴⁵ beskrev och analyserade arbetsgruppen orsakerna till svag ekonomi. Arbetsgruppen identifierade arbetsmarknaden och den generella välfärden som särskilt betydelsefulla för att förbättra den ekonomiska situationen för barnfamiljer. Även om de flesta barn i Sverige har en hög materiell standard så finns det fortfarande barn som lever i familjer med knappa ekonomiska resurser. Gruppen domineras av ensamföräldrar och familjer där föräldrarna är födda utomlands.

198. I 2004 års ekonomiska vårproposition avsattes 1 miljard kronor från 2006 för reformer för barn. Drygt hälften av anslaget gick till förbättringar inom underhållsstödet och bostadsbidraget. Ekonomiskt utsatta barnfamiljer är många gånger beroende av båda dessa stöd för sin försörjning. Inom bostadsbidraget höjdes bl.a. det särskilda bidraget till hemmavarande barn samt infördes ett umgängesbidrag till föräldrar som har sina barn tidvis boende hos sig. Ett barntillägg till studerande föräldrar infördes och barnbidraget och det förlängda barnbidraget höjdes. Samtidigt infördes ett nytt flerbarnstillägg för det andra barnet och flerbarnstillägget höjdes.

199. Den ekonomiska standarden för sammanboende med barn uppgick 2005 till 93 procent av standarden för hushåll utan barn. *Skillnaden i ekonomisk standard mellan dessa två typer av hushåll har dock minskat*

⁴⁵ Ds 2004:41

under perioden 2000–2006. Sammanboende med barn uppvisar en bättre inkomstutveckling än hushåll utan barn under perioden. Skillnaden i ekonomisk standard mellan hushåll utan barn och ensamstående med barn har i stället ökat. Under 2005 var den ekonomiska standarden för ensamstående med barn 68 procent av standarden för hushåll utan barn. Ensamstående med barn har haft en sämre inkomstutveckling än hushåll utan barn även om familjepolitiken bidrar till att lyfta den ekonomiska standarden för dem. Skillnaden i ekonomisk standard 2005 mellan sammanboende med barn och ensamstående med barn är drygt 35 procentenheter, vilket främst kan förklaras av att de sammanboende delar på två hushållsinkomster. Samtliga hushåll uppvisar mellan 2004 och 2006 en kraftig ökning av den ekonomiska standarden.

200. Regeringen bereder för närvarande *en familjepolitisk reform* innebärande förslag om kommunalt vårdnadsbidrag, barnomsorgspeng, ökat pedagogiskt inslag i förskolan och jämställdhetsbonus. Syftet med dessa reformer är att ge alla barn en trygg uppväxt och goda förutsättningar att utvecklas. Regeringen bedömer att förslagen kommer att ge föräldrar förutsättningar att tillbringa mer tid med barnen. Det kommer att öka valfriheten för barnfamiljer. Möjligheterna till jämställdhet och delat ansvar för barnen förbättras och mångfalden i förskoleverksamhet och skolbarnomsorg ökar.

201. Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) svarar för samordning av forskning om äldre, handikapp, internationell migration och etniska relationer, socialvetenskaplig alkoholforskning samt sedan 2005 *forskning om barn och ungdomar*. FAS stöd till forskningsområdet ökade under 2006 jämfört med året innan. Det man kan utläsa ut nedanstående tabell är att även övriga finansiärers stöd ökade markant. Det är främst Vetenskapsrådet och Riksbankens Jubileumsfond som ökat sin finansiering. Stöd till barn- och ungdomsforskning 2005–2006 (mnkr):

Finansiär	2005	2006
FAS	31,6	44,1 ⁴⁶
Övriga	55,3	85,6
Totalt	87,8	129,7
FAS andel	36%	34%

202. Under 2006 har FAS även publicerat en populärvetenskaplig kunskapsöversikt ”*Utsatta barn – allas ansvar?*” År 2007 tillförs FAS tio miljoner kronor för forskning om barns hälsa i ett samhällsperspektiv. Även Vetenskapsrådet tillförs fem miljoner kronor för detta område.

203 Ett av målen i regeringens strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden är bland annat att *inga barn ska*

vräkas. Utredningen om vräkning och hemlöshet bland barnfamiljer⁴⁷ konstaterade att många barn drabbas eller riskerar att drabbas av hemlöshet. Utredaren bedömde att sammanlagt minst 1 000 barn vräktes under 2004 och konstaterade att det krävs både insatser inom socialtjänsten och en förbättrad bostadspolitik, men att nuvarande lagstiftning till stor del är tillfredställande. I syfte att utveckla och säkra rutinerna i kommunernas arbete med att motverka vräkning, särskilt för barnfamiljer, har Socialstyrelsen fått i uppdrag att ta fram ett vägledande material. För att kunna följa utvecklingen löpande har Kronofogdemyndigheten fått i uppdrag att utveckla statistiken om vräkningar och särskilt redovisa om det finns barn i de berörda hushållen.

Barnperspektiv i storstadspolitiken

204. I mars 2005 lämnade en särskild utredare sitt slutbetänkande ”Storstad i rörelse”⁴⁸ och konstaterade att storstadspolitiken har satt höga mål för att bryta segregationen och för att öka tillväxten. Den största framgången med storstadsarbetet har varit samverkan samt de betydelsefulla språkinsatser som genomförts. Dessa insatser har bland annat fått mycket positiva effekter på att utöka modersmålets roll i skolan och samhället som helhet. De har bl.a. inneburit att i alla de stadsdelar som omfattas av de lokala utvecklingsavtalen erbjuds nu samtliga barn i åldern 3-5 år förskola på deltid. I samtliga förskolor och grundskolor i stadsdelarna görs personalförstärkningar samtidigt som den språkliga kompetensen hos personalen höjs genom utbildning och metodutveckling. I ett stort antal bostadsområden förekommer också verksamheter som syftar till att öka föräldrarnas och elevernas engagemang i skolans verksamhet.

205. Ytterligare 18 stora kommuner har i december 2006 erbjudits överläggningar om lokala utvecklingsavtal för 2007. För närvarande har 25 sådana kommuner fått erbjudandet och fram till augusti 2007 har 20 kommuner tecknat lokalt utvecklingsavtal. Under 2007 pågår beredningen om den fortsatta långsiktiga politiken för att bryta utanförskap. Ett centralt tema för regeringens arbete är egenmakt. Samhället ska utvecklas utifrån individernas behov och förutsättningar och ska få reella möjligheter att påverka sin vardag.

206. För övrig information om tillämpningen av art. 6, 18.3, 23, 24, 26 och 27.1-3 hänvisas till Sveriges tidigare periodiska rapporter, särskilt till CRC/C/125/Add. 1, punkterna 348 – 466.

⁴⁷ SOU 2005:88

⁴⁸ SOU 2005:29

VII. Utbildning, fritid och kulturverksamhet (artiklarna 28, 29 och 31)

Mobbning

207. Kommittén rekommenderade att Sverige, i arbetet med att förebygga och bekämpa mobbning, fokuserar särskilt på barn med funktionshinder och barn med utländsk bakgrund.

208. Skolverkets rapport ”Attityder i skolan 2006” visar att 3 procent av eleverna i årskurserna 7–9 känner sig mobbade i skolan, en konstant siffra sedan 1997. När det gäller yngre elever i årskurserna 4–6 är siffran 4 procent, även denna konstant sedan förra undersökningen 2003. 4 procent av eleverna känner sig mobbade av lärare och andra vuxna i skolan, en oförändrad andel sedan 1997.

209. Sverige har genomfört omfattande åtgärder som gäller mobbning – se ovan under punkterna 61–62. I mars 2005 utsåg regeringen ett *Barn- och elevombud för likabehandling* (BEO) med ett eget kansli inom Skolverket. BEO har tillsyn över att lagen⁴⁹ om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever efterlevs. Uppgifterna för BEO handlar såväl om utåttriktade, generella aktiviteter gentemot huvudmännen som om juridiskt stöd till enskilda barn och elever. BEO skall också informera om lagen samt ge råd beträffande lagens tillämpning så att barn och elever får rätt hjälp och av rätt diskrimineringsombudsman. Till BEO kan elever och föräldrar vända sig om barnet eller eleven anser sig ha blivit diskriminerad eller på annat sätt blivit kränkt i exempelvis förskola, fritidshem, grund- och gymnasieskola och vuxenutbildning. Via BEO kan Skolverket också föra talan för ett barn eller en elev om skadestånd.

210. Myndigheten för skolutveckling har i uppdrag att utforma en *utbildningssatsning i forskningsbaserade åtgärdsprogram mot mobbning i skolan*⁵⁰. Myndigheten ska sammanställa och kartlägga forskningsbaserade metoder och åtgärder mot mobbning vars effekter är systematiskt utvärderade. Vidare ska myndigheten utforma en utbildningssatsning riktad till kommuner och skolor utifrån kartläggningen. Myndigheten ska även utvärdera effekterna av de metoder som skolorna använder mot mobbning. Uppdraget skall redovisas till Utbildningsdepartementet senast den 1 november 2010.

Utbildning

211. Kommittén var bekymrad över att i synnerhet "gömnda barn" inte har tillgång till utbildning och att studieresultaten skiljer sig mellan olika regioner. Kommittén rekommenderade att alla barn garanteras

⁴⁹ SFS 2006:67

⁵⁰ U2007/1205/S

rätten till utbildning, inklusive barn utan uppehållstillstånd och "gömnda barn". Kommittén rekommenderade också åtgärder för att motverka skillnaderna i studieresultat mellan skolor och regioner samt för tillgång till yrkesutbildningar och stöd vid övergång från skola till arbete.

212. *Asylsökande barn och ungdomar har rätt till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg på samma villkor som barn bosatta i Sverige.* Barn som har fått avslag på sin asylansökan och som håller sig undan verkställighet av ett avvisnings- eller utvisningsbeslut, s.k. gömda barn, har inte motsvarande rätt. Kommunerna får emellertid på frivillig väg ta emot dessa barn i skolan och de har även tilldelats extra medel från regeringen för att kunna göra det. Under 2006–2007 har en särskild utredare haft i uppdrag att se över förutsättningarna för att reglera rätten till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för gömda barn⁵¹. Utredaren har bl.a. undersökt vilka eventuella konsekvenser en rätt till utbildning för gömda barn skulle få samt hur dessa skulle kunna lösas. Det omfattar t.ex. hur en ny ordning skulle vara förenlig med de nuvarande reglerna om offentlighet och sekretess samt med underrättelseuppgifts- och anmälningsskyldighet gentemot polis och socialtjänst. Även eventuella praktiska svårigheter, som hur polisens arbete med verkställigheter skulle påverkas, har omfattats av uppdraget, liksom vilken ersättning kommunerna borde få och hur den ersättningen skulle kunna utformas. Utredaren, som slutförde och presenterade sitt uppdrag och sina slutsatser i maj 2007, föreslår en reglerad rätt till utbildning för gömda barn. Förslaget bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

213. Socialstyrelsen, Specialpedagogiska institutet, Specialskolemyndigheten och Statens skolverk har haft regeringens uppdrag att tydliggöra ansvarsfördelningen och effektivisera samverkan mellan olika huvudmän när det gäller *stödet till barn och ungdomar med omfattande funktionshinder*. Uppdraget redovisades i maj 2005. Myndigheterna har gjort en problemanalys, lyft fram goda exempel och lämnat ett antal förslag. Socialstyrelsen har under år 2004 genomfört en kartläggning av s.k. *samverkansavtal* kring barn och unga med funktionshinder. Endast cirka 40 kommuner, varav flertalet i Stockholms län, uppger att de har sådana avtal. Intresset för samverkansavtal är dock relativt stort.

214. Det stämmer att den övergripande *tendensen är att skillnaderna mellan skolorna i Sverige ökar*. Sverige har dock bland de lägsta uppmätta skillnaderna mellan skolor⁵². Den del av den totala variationen som finns mellan skolor i Sverige ligger strax över 10 procent. Ungefär hälften av denna variation kan förklaras av skillnader i elevsammansättningen som

⁵¹ Dir. 2006:28

⁵² PISA studien, år 2003

elevernas socioekonomiska bakgrund, kön och utländsk bakgrund. Skolverket har som uppdrag att söka ny kunskap om orsakerna till variationer i målpuppfyllelse mellan huvudmän och skolor. En av anledningarna till att skillnaderna mellan skolorna ökar är de svaga resultaten i bostadsområden som är präglade av segregation och utanförskap. Statistiska centralbyrån redovisade 2007 rapporten "Barn, boendesegregation och skolresultat". Av rapporten framkommer att många svenska städer, såväl större som mindre, är präglade av boendesegregation. Barn med utländsk bakgrund är i stor utsträckning samlade i ett fåtal bostadsområden. Det visar sig att barn som bor i områden med stor andel barn med utländsk bakgrund har sämre skolresultat än andra barn. De får oftare betyg som gör dem obehöriga till gymnasiet. För att möta dessa problem har Myndigheten för skolutveckling fått i uppdrag att inleda ett nära samarbete med kommunerna för att förbättra kvaliteten i undervisningen. Myndigheten har utarbetat en strategi som bland annat ska förbättra mottagandet av elever som precis anlant till Sverige.

215. *En reformerad gymnasieskola.* En utredning har tillsatts för att utreda och lämna förslag till gymnasieskolans framtida struktur⁵³. Utredaren ska lämna förslag till en gymnasieskola med tre huvudinriktningar: studieförberedande program, yrkesförberedande program och lärlingsutbildning. Ungdomars olika intressen och fallenhet måste tas till vara. Samtidigt är det viktigt att skapa goda förutsättningar för fortsatt lärande i arbetslivet. Genom bättre möjligheter att välja specialisering kan elevernas motivation öka. Fler ungdomar än hittills skall få möjlighet att fullfölja den utbildning de påbörjat. Utredaren ska redovisa sitt uppdrag senast den 31 mars 2008.

216. Enligt statistik från Skolverket har *lärartätheten* i den svenska skolan utvecklats enligt följande:

	Antal pedagogisk personal (heltidstjänster per 100 elever)
2000/2001	7,9
2001/2002	8,1
2002/2003	8,3
2003/2004	8,4
2004/2005	8,5
2005/2006	8,6
2006/2007	8,8

217. Regeringen beslutade i mars 2007 om ett *förslag till nationellt strukturfondsprogram* (Europeiska socialfonden) för regional konkurrenskraft och sysselsättning 2007–2013. Programmet ska

⁵³ En reformerad gymnasieskola, dir. 2007:8

godkännas av Europeiska kommissionen. Enligt förslaget till program ska bl.a. ungas etablering på arbetsmarknaden prioriteras. Dels kan det handla om satsningar på ungdomar som står långt från arbetsmarknaden. Till exempel insatser riktade till unga som varken avslutat sina studier med fullständiga betyg eller arbetar. Dels kan det handla om förebyggande insatser bland alla ungdomar som befinner sig i övergången mellan studier och arbetsliv. Med hjälp av samverkan mellan olika aktörer kan unga tidigt erbjudas möjlighet till lärande i arbetslivet och skapa sig ett eget kontaktnät med potentiella framtida arbetsgivare. Samverkan mellan skola och arbetsliv kan bidra till matchningen mellan ungas val av utbildning, utbildningars faktiska innehåll och arbetslivets behov av kompetens förbättras.

218. För att öka elevernas kunskaper om arbetsmarknaden inför deras val till gymnasieskolan har Skolverket *utvecklat informationen till elever i grundskolan om arbetsmarknaden och förutsättningarna att få ett arbete inom olika yrken och samhällssektorer*. Skolverket har utvecklat sin webbportal och kompletterat den med mer detaljerad information om studievägarna i gymnasieskolan, möjliga yrken och inriktningar, arbetsmarknadsprognoser, statistik för elever som avslutat sin gymnasieutbildning och intervjuer med ungdomar som nyligen lämnat gymnasieskolan.

219. Även *kommunernas informationsansvar* är relevant i sammanhanget. En ny bestämmelse om kommunernas informationsansvar för unga trädde i kraft den 1 juli 2005 i skollagen⁵⁴. Bestämmelsen innebär att kommunernas informationsansvar för unga upp till 20 år, som inte går på gymnasiet eller har fullföljt en gymnasieutbildning på ett nationellt eller specialutformat program, förtydligas. Skolverket ska följa upp dels hur kommunerna håller sig informerade om ungdomar som inte är sysselsatta, dels vilka individuella åtgärder som kommunerna erbjuder dessa ungdomar.

Kulturpolitik med barnperspektiv

220. De samlade *offentliga insatserna på barn- och ungdomskulturområdet* uppskattas till cirka 4 mdr kronor. Kommunerna svarar för huvuddelen av dessa insatser där stödet till biblioteken resp. musik- och kulturskolorna dominerar. Dessutom bedrivs integrerad kulturverksamhet i förskolor och skolor i enlighet med fastställda styrdokument. Under 2006 deltog 380 000 barn och unga i *musik- och kulturskolans verksamhet* vilket är det högsta antalet någonsin:

⁵⁴ SFS 1985:1100

Verksamhet	2006	2005	2004
Antalet elever som nås av musik- och kulturskolornas verksamhet	380 000	359 000	363 000
Ämneskurs (frivillig verksamhet)	191 000	191 000	190 000
Övrigt	189 000	168 000	173 000

221. Hösten 2004 tillsatte regeringen *Aktionsgruppen för barnkultur*⁵⁵. Huvuduppgiften var att lämna förslag på hur barnkulturens ställning kan stärkas. Kommittén skulle även ta initiativ till ett s.k. modellsamarbete mellan kommuner i syfte att sprida föredömliga former för arbetet med barn och kultur. Den kartläggning som kommittén genomförde visar att svenskt barn- och ungdomskulturverksamhet håller en hög kvalitet. Barns och ungdomars förutsättningar att ta del av verksamhet för eget skapande skiljer sig dock åt beroende på bostadsort, i vilken skola de går, lokala samverkansformer och i viss mån föräldrarnas ekonomi.

222. Statens kulturråd är den viktigaste myndigheten för att förverkliga de kulturpolitiska målen bl.a. genom att fördela statligt stöd till regional scenkonst samt till den fria scenkonsten vars publik till 70 procent består av barn och ungdomar. Barn och ungdomar ska prioriteras vid bidragsgivningen och för funktionshindrade unga har rådet ett särskilt ansvar för att öka tillgängligheten inom kultursektorn. Kulturrådet ger genom ett flertal stödformer bidrag som syftar till att främja litteratur för barns och ungdomars läs- och språkutveckling. Kulturrådet delar ut också ett pris i Astrids Lindgrens minne, ett pris som är världens största litteraturpris (fem miljoner kronor), efter Nobelpriset i litteratur.

223. *Länskonsulentverksamheten* inom bildkonst, dans och mångkultur vilken har barn och ungdomar som huvudsaklig målgrupp har sedan 2002 byggts ut nationellt. De regionala resurs- och produktionscentra som med stöd av Svenska filminstitutet verkar för att öka möjligheten för barn och unga att själva skapa med rörliga bilder, både i skolan och på fritiden, omfattar landets alla län.

224. Alla statliga kulturinstitutioner har sedan 2007 ett övergripande uppdrag, nämligen att ett *barnperspektiv ska integreras i verksamheten, bl.a. genom att barns och ungdomars möjlighet till inflytande och delaktighet ökar*. De pedagogiska avdelningar som på senare tid har etablerats sammanfaller med mål som rör utveckling av den pedagogiska verksamheten och visar tydligt på områdets prioritet. Det pågår ett aktivt arbete med att utveckla formerna för att nå ut till den unga publiken där *nätbaserat material för undervisning och inspiration* har vunnit insteg.

⁵⁵ Dir 2004:117

225. Svenska barn läser i genomsnitt fyra böcker i månaden vilket vid en internationell jämförelse är en hög siffra⁵⁶. Parallellt med att undersökningar visar på en sjunkande läsning har Internet utvecklats till ett viktigt medium för barn och unga. Drygt 50 procent av 12–16 åringarna och drygt 25 procent av 9–12 åringarna använder Internet varje dag. Vanligast är att man chattar med kompisar och därefter spelar man spel.

226. Barns och ungas läsning och lust till läsning är fortsatt kulturpolitiskt högprioriterat. Olika former av *statligt stöd ges till bl.a. utgivning och produktion av barn- och ungdomslitteratur*. ”Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur” har fått ett utökat uppdrag att öka utbudet av lättläst litteratur och nyhetsinformation i skolan för att främja läsningen bland barn och unga med lässvårigheter.

227. *Biblioteken* är betydelsefulla för barns och ungdomars delaktighet i kulturlivet som helhet. Så gott som alla länsbibliotek har en konsulent med huvudansvar för barnverksamheten. Under 2004 var 45 procent av alla utlånade böcker barnbokslån. Ungefär hälften av skolbarnen nås av någon form av läsfrämjande verksamhet genom folkbibliotekens uppsökande arbete. För att informera och öka läslusten ges stöd till ”Barnens bibliotek”, ett webbaserat bibliotek som även är tillgängligt för barn med funktionshinder.

228. *Ett särskilt statligt bidrag, som även omfattar barn och ungdomar, har utformats för att främja de nationella minoriteternas språk och kultur.*

229. För övrig information om genomförandet av artiklarna 28, 29 och 31 hänvisas till Sveriges tidigare periodiska rapporter och särskilt till CRC/C/125/Add.1, punkterna 467 – 543.

VIII. Särskilda skyddsåtgärder (artiklarna 22, 30, 32-36, 37 b och d, 38, 39, och 40)

Ensamkommande barn

230. **Kommittén var oroad över antalet ensamkommande barn som hade försvunnit från Migrationsverkets boendeenheter och den utdragna asylprocessen. Kommittén rekommenderade en samordnad insamling av information och statistik och en ökad samordning av polisens, socialtjänstens och Migrationsverkets arbete för att kunna ingripa effektivt när barn försvinner. Kommittén rekommenderade också förordnandet av en tillfällig vårdnadshavare inom 24 timmar efter ankomsten för varje ensamkommande barn, förbättring av**

⁵⁶ Nordicom 2004

utbildningen av berörda yrkesgrupper samt hänsynstagande till barns speciella behov och till barnspecifika former av förföljelse.

231. *Antalet ensamkommande barn som söker asyl i Sverige har ökat markant det senaste året. År 2005 var siffran 398 vilket kan jämföras med år 2006 då siffran mer än fördubblades till 820. De flesta kom från Irak (337 barn) och Somalia (101 barn):*

	Flickor	Pojkar	Summa
2006	175	645	820
2005	143	255	398
2004	163	225	388
2003	195	366	561
2002	191	359	550
2001	163	368	531
2000	131	264	395

(Statistik enligt Migrationsverket och Barnombudsmannen)

232. Den 1 juli 2005 trädde en ny *lag om god man för ensamkommande barn*⁵⁷ i kraft. Lagen tar sikte på barn som av flyktingskäl eller andra skäl kommer ensamma till Sverige och söker uppehållstillstånd här. Den nya lagen innebär bl.a. att den gode mannens befogenhet utökas. I de frånvarande föräldrarnas ställe ska han eller hon kunna agera som både förmyndare och vårdnadshavare för barnet. En god man som agerar även som ansvarig vårdnadshavare förutsätts minska riskerna för att barnet avviker från ett anvisat boende. Det är överförmyndaren som förordnar god man. Enligt lagen ska detta ske så snart det är möjligt. Under våren 2006 förordade riksdagen en lagändring med innebörden att en god man ska förordnas inom 24 timmar efter det att barnet anlant till Sverige. Med anledning av detta skickades en enkät ut till flera kommuner med syfte att kartlägga de nuvarande handläggningstiderna. Svaren bearbetas för närvarande inom Justitiedepartementet.

233. Den 31 mars 2006 trädde *en ny instans- och processordning ikraft när det gäller utlänningsärenden*. Enligt den nya ordningen kan Migrationsverkets beslut överklagas till migrationsdomstolen. Personalen som nyanställdes till de nyinrättade migrationsdomstolarna har genomgått utbildning i barnfrågor.

234. Förändringar i lagstiftningen har även genomförts när det gäller mottagandet av ensamkommande barn. Den 1 juli 2006 överfördes *ansvaret för ensamkommande barns boende från Migrationsverket till kommunerna*. Syftet var att stärka skyddet för ensamkommande barn. Kommunerna, med sin erfarenhet och kompetens, ansågs bättre lämpade

⁵⁷ SFS 2005:429

att ta hand om barnen än Migrationsverket. Verkets roll renodlades samtidigt till att främst vara den myndighet som utreder och bedömer ansökningar om uppehållstillstånd. Migrationsverket har kvar ett övergripande ansvar och tecknar överenskommelser med kommunerna om boende och omvårdnad inom ramen för mottagandet av ensamkommande barn. Den korta förberedelse tiden för kommunerna i kombination med en kraftig ökning av antalet asylsökande barn har fått till följd att inte tillräckligt många kommuner har tecknat överenskommelser med Migrationsverket om mer permanenta boendeplatser. I dagsläget finns alltför många barn kvar i tillfälliga boenden i de så kallade ankomstkommunerna.

235. Regeringens vårbudget 2007⁵⁸ innehåller *åtgärder i syfte att förbättra mottagandet* och för att få fler kommuner att ta emot asylsökande ensamkommande barn. Den årliga grundersättningen till de kommuner som tar emot ensamkommande barn höjs från 500 000 kronor till 1 miljon kronor under 2007. Därutöver ges ersättning till kommunerna för nödvändig vård även efter 18-årsdagen och fram till att personen i fråga fyllt 21 år, under förutsättning att vården har påbörjats före 18 års ålder. Ersättningen till kommuner för platser i gruppboenden höjs också. Ett mer enhetligt ersättningssystem till kommunerna ska slutligen gälla för såväl tiden som asylsökande som efter det att ett eventuellt uppehållstillstånd har beviljats. Genom dessa förändringar ges kommunerna bättre planeringsförutsättningar, men framför allt innebär det en större trygghet för barnen för att dessa så långt möjligt ska slippa behöva byta vistelseort, skola m.m.

236. Under 2006 avvek 95 ensamkommande barn efter ankomsten till Sverige. Det är en minskning i jämförelse med 2005 då antalet uppgick till 153. Minskningen har skett trots att antalet ensamkommande barn ökat kraftigt det senaste året. Det kan delvis förklaras med en minskning av antalet ensamkommande barn från Kina, som tidigare utgjorde en stor andel av de avvikna barnen. Det har visat sig att dessa försvinnanden var en del av en organiserad brottslighet där man använt Sverige som ett transitland, för att sedan slussa barnen vidare till okända slutdestinationer i västvärlden. Svenska utlandsmyndigheter har haft kontakter och samarbete med myndigheter och andra aktörer i Kina i syfte att bekämpa denna brottslighet. Det har hittills gett ett bra resultat. Olika svenska aktörers utökade samarbete har också bidragit till att minska avvikanden efter ankomsten till Sverige. Migrationsverket, polisen, och socialtjänsten i Sigtuna, en av Stockholmskommunerna med störst antal ensamkommande barn, håller för närvarande på att utarbeta en gemensam handlingsplan i syfte att förebygga och aktivt kunna agera vid avvikanden. För närvarande förbereds även en *översyn av mottagandet av asylsökande* m.fl. där utredaren i sitt arbete skall ta särskild hänsyn till barns och ungdomars intressen inom mottagandet.

⁵⁸ Prop. 2006/07:100

237. Regeringens vårbudget 2007⁵⁹ innehåller också satsningar för att *Migrationsverket dimensioneras för att kunna möta det ökade antalet asylsökande och för att klara handläggningstiderna om sex månader samt tre månader för ensamkommande barn.* Genom föreslagna anslagsökningar kommer verket att under 2007 och 2008 kunna avgöra 39 000 respektive 42 000 asylärenden. Som en följd av att fler personer i dag söker asyl i Sverige än vad regeringen tidigare beräknat föreslås att anslaget för ersättningar och bostadskostnader för asylsökande m.fl. i år ökas med 743 miljoner kronor för att möjliggöra utbetalning av ersättningar till asylsökande samt till kommuner och landsting för bl.a. sjukvård och skola.

238. Migrationsverket har genomfört flera *åtgärder i syfte att säkerställa att eventuella barnspecifika former av förföljelse beaktas.* Förutom den intervjuguide som har utarbetats och som ska ligga till grund för intervjuer med barn, har Migrationsverket också fört in riktlinjer i sin interna handbok för hur utredningar med barn bör genomföras. I de ärenden där barn har åberopat särskilda skäl för uppehållstillstånd redovisar verket dessa i besluten. Även offentliga biträden uppmanas att särskilt beakta barns egna grunder för asyl eller uppehållstillstånd.

239. Med utgångspunkt i ett vägledande beslut av regeringen som rörde ett barn med uppgivenhetssymptom, utfärdade Migrationsverket i juli 2005 *interna anvisningar för hanteringen av ärenden som omfattar barn – såväl inom prövnings- som mottagandeverksamheten.* Av dessa anvisningar, som rör alla barn, framgår bl.a. att innan verkets anställda fattar beslut i ett asylärende ska de ta ställning till hur ett avvísingsbeslut skulle påverka barnets psykosociala utveckling. Ställningstagandet ska redovisas i beslutet. För att göra detta ställningstagande krävs barnfokuserade föräldrasamtal. En expertgrupp inom Migrationsverket har genomfört och kommer att genomföra uppföljningar för att säkerställa att anvisningarna fått önskat genomslag.

Familjeåterförening

240. Kommittén uttryckte oro över den långa handläggningstiden av ärenden om familjeåterförening för personer med flyktningstatus samt rekommenderade åtgärder för att ansökningar om familjeåterförening behandlas på ett humant och effektivt sätt.

241. Den 30 april 2006 trädde lagändringar i kraft som rör familjeåterförening för ensamkommande barn. Genom ändringar i utlänningslagen⁶⁰ och utlänningsförordningen har Sverige genomfört Rådets direktiv 2003/86 EG av den 22 september 2003 om rätt till

⁵⁹ ibidem

⁶⁰ SFS 2005:716

familjeåterförening. En förälder till ett ensamkommande barn som är flykting eller skyddsbehövande i övrigt har rätt till uppehållstillstånd. Ändringarna innebär också en ny bestämmelse om att ett ärende om uppehållstillstånd på grund av familjeåterförening ska avgöras senast inom nio månader från det att ansökan lämnades in.

Sexuellt utnyttjande, människohandel

242. Kommittén rekommenderade att Sverige stärker skyddsmekanismerna för barn när de använder Internet och ökar barns kunskap om Internets avigsidor. Kommittén rekommenderade också åtgärder för att minska och förebygga förekomsten av sexuellt utnyttjande och människohandel. Dessutom rekommenderade kommittén att lagstiftningen mot innehav och produktion av barnpornografi stärks, att åtal av svenska medborgare som ägnar sig åt sexuellt utnyttjande av barn utomlands möjliggörs, bl.a. genom förbud att utfärda nytt pass till misstänkta för sådana brott som frigivits mot borgen. Kommittén rekommenderade att skyddet för offren för sexuell exploatering och människohandel för sexuella ändamål förbättras.

Skydd mot övergrepp via Internet

243. Skolornas arbete med Internetfrågor fokuserar på att eleverna ska lära sig källkritik, etik på nätet och säkrare Internetanvändning. För att stödja skolorna i arbetet med källkritik har Myndigheten för skolutveckling (MSU) etablerat *webbplatsen "Kolla källan!"*. Den tar upp informationssökning, källkritik, upphovsrätt m.m. Myndigheten har de senaste sex åren anordnat föreläsningar om Internet, om källkritik och säkert Internetanvändande för flera tusen lärare, bibliotekarier och föräldrar i hela landet. MSU har även lanserat ett material⁶¹ som ska stödja personalen i förskolan och skolans första årskurser i arbetet med att lägga grunden till ett nyfiket och kritiskt förhållningssätt till Internet.

244. *Medierådet deltar sedan 2002 i EU-projektet SAFT (Safety Awareness, Facts and Tools) som syftar till en säkrare användning av Internet bland barn och unga. Medierådet är Sveriges s.k. Awareness Node och MSU har varit partner i detta arbete under åren 2005–2006. Tillsammans med MSU har rådet utarbetat materialet *Det unga Internet* och genomfört konferenser för att ge stöd till undervisning och diskussioner kring Internet och andra medier. Från 2007 samarbetar Medierådet med BRIS för att bygga upp en hjälplinje dit barn och unga kan vända sig för att få råd och stöd kring sina upplevelser på Internet. Medierådet har även tagit fram broschyren *Tio tips till föräldrar med surfande barn* (se under 101–105). Rådet arrangerar varje år i samverkan med Internetbranschen och övriga EU-länder "Safer Internet Day", ett tillfälle för att sprida metoder för att skapa ett säkrare Internet för barn.*

⁶¹ Myndigheten för skolutveckling, Superundersökarna

245. *Kontaktsökande med barn i sexuellt syfte, s.k. grooming*, är enligt uppgifter från polisen vanligt förekommande på Internet. De inledande kontakterna som tas med barnet kan vara harmlösa och tas för att bygga upp ett förtroende hos barnet. Kontakterna kan sedan leda till att barnet förmås att visa upp sin kropp genom en webbkamera eller på annat sätt sända bilder av sig själv. Kontakten kan också leda till ett fysiskt sammanträffande då barnet utsätts för sexuella övergrepp. Olika straffstadganden kan omfatta de beteenden som nu avses, t.ex. sexuellt ofredande, köp av sexuell handling av barn eller utnyttjande av barn för sexuell posering, våldtäkt mot barn och sexuellt utnyttjande av barn. Med undantag för sexuellt ofredande är dessa brott straffbara redan på försöksstadiet.

246. Brottsförebyggande rådet (Brå) och riksåklagaren har haft i uppdrag att se över och kartlägga problemets omfattning och karaktär samt vad som kan göras för att förhindra och bekämpa företeelsen. Uppdragen redovisades i april 2007. I riksåklagarens utredning presenteras ett förslag till en ny straffbestämmelse, *kontakt med barn i sexuellt syfte*, i 6 kap. brottsbalken. Enligt förslaget ska det vara straffbart för vuxna att ha kontakt med barn – under 15 år – om syftet med kontakten är att begå sexualbrott mot barnet. Utredningen betonar också vikten av utbildning till barn och föräldrar om de faror som är förknippade med Internetkontakter med vuxna främmande människor. Förslaget remissbehandlas för närvarande. Brå har redovisat sin del av uppdraget i rapporten ”Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet”⁶². I en skolundersökning med 7 500 ungdomar i årskurs nio som Brå har gjort sade drygt 30 procent av ungdomarna att de under det senaste året utsatts för någon form av sexuell kontakt från en tidigare obekant person som de trodde eller visste var vuxen. Flickorna sade att de utsatts för sådana kontakter i mycket större utsträckning än pojkarna. De flesta av ungdomarna svarade att de blivit kontaktade via Internet. Endast cirka två procent av både pojkar och flickor uppgav att de varit föremål för en kontakt i sexuellt syfte från en vuxen endast utanför nätet.

Att bekämpa människohandeln

247. Den 1 juli 2004 *utvidgades straffansvaret avseende brottet människohandel för sexuella ändamål*. Brottet som numera benämns människohandel omfattar även människohandel som inte är gränsöverskridande samt människohandel som syftar till andra former av utnyttjande än sådant utnyttjande, t.ex. tvångsarbete. Vidare utvidgades straffansvaret till att avse ytterligare handelsåtgärder och omfattar nu den som rekryterar, transporterar, inhyser, tar emot eller vidtar någon annan sådan åtgärd med en person och därigenom tar kontroll över personen. Om brottet riktats mot en person under 18 år krävs det inte att något otillbörligt medel använts.

⁶² Brå, Rapport 2007:11

248. Sedan 2006 pågår en *översyn av straffbestämmelsen om människohandel*. Inom ramen för den översynen ska bl.a. frågan om Sveriges tillträde till Europarådets konvention om människohandel, som Sverige undertecknade i maj 2005, analyseras. Utredaren ska också analysera om den nu gällande lagstiftningen i straffrättsligt hänseende, erbjuder ett tillfredställande skydd mot barn- och tvångsäktenskap.

249. Inom Åklagarmyndigheten handläggs ärenden rörande människohandel och sexuell exploatering av barn inom turism och resande normalt av åklagare vid någon av de tre internationella åklagarkamrarna lokaliserade i Stockholm, Göteborg och Malmö. Dessa *åklagare är specialister på grov gränsöverskridande brottslighet och har särskild kunskap och erfarenhet när det gäller dessa typer av brott*. Vid Riksåklagarens kansli finns dessutom en *samordningsfunktion för internationella frågor* som regelmässigt stöder åklagare på operativ nivå vid brottsutredningar rörande människohandel och sexuell exploatering av barn inom turism och resande.

250. Åklagarmyndigheten medverkar även i *Samverkan mot människohandel*, som är ett utvecklingspartnerskap inom den Europeiska socialfondens s.k. Equalprogram med syfte att motverka människohandel. Projektiden löper fram till utgången av 2007. Målet är bl.a. att skapa en nationell modell för brottsutredningar och för fortlöpande erfarenhetsutbyte mellan organisationerna. Inom ramen för partnerskapet har bland annat en hemsida skapats.

251. Regeringen har i sin styrning av Polisen angett att 10 miljoner kronor årligen ska användas mellan åren 2004 och 2006 för att *bekämpa människohandel*. Dessa medel har bl.a. använts för utbildningsinsatser (vid polishögskolan, för kontaktpersoner vid landets polismyndigheter, åklagare och ambassadtjänstemän). Rikskriminalpolisen har också påbörjat en kartläggning av omfattningen av barn i människohandel i Sverige. Inom ramen för det internationella samarbetet på detta område har Sverige också ansvarat för en kartläggning av kännedom om och förekomst av handel med barn inom Östersjöområdet. För att i ett tidigt skede upptäcka människohandel har Rikskriminalpolisen bedrivit fortsatta utbildningsinsatser och nätverksbyggande gentemot bl.a. Migrationsverket och Sveriges utlandsbeskickningar.

252. En handlingsplan har utarbetats inom ramen för *det regionala Östersjösamarbetet* kring barn som kommer ensamma över gränserna eller som är offer för människohandel. I det samarbetet deltar även Ukraina, Vitryssland och Moldavien. I 12 av de 14 länderna finns en nationell kontaktpunkt för att underlätta bi- och multilaterala kontakter i enskilda ärenden. Utbildning av berörda yrkesgrupper pågår också.

253. Sverige har ratificerat tilläggsprotokollet om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn till FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet.

Åtgärder mot sexualbrott mot barn och barnpornografi

254. Tabellen nedan visar antalet anmälda sexualbrott mot barn och barnpornografibrott. Det ska noteras att det den 1 april 2005 infördes en ny straffbestämmelse om våldtäkt mot barn, vilken kan vara en förklaring till den stora ökningen av denna brottstyp under 2006:

	År						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal
Utnyttjande av barn för sexuell posering							22
Försök till våldtäkt, mot barn under 15 år	52	48	41	48	42	62	75
Fullbordad våldtäkt, mot barn under 15 år	248	285	346	418	437	672	1059
Sexuellt tvång, mot barn, under 15 år	1 201	1 192	1 359	1 480	1 409	1 201	1 041
Sexuellt ofredande, mot barn under 15 år	1 265	1 391	1 404	1 339	1 378	1 412	1 428
Egenmäktighet med barn	812	942	936	1 042	1 085	1 192	1140
Anmälda barnpornografibrott							

Anmälda brott	Brottsförebyggande rådet						
	År	År	År	År	År	År	År
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal
Hela landet							
Barnpornografibrott	239	374	396	351	600	553	368

(Källa: Brottsförebyggande rådet)

255. Den 1 april 2005 trädde en *ny sexualbrottslagstiftning* i kraft. Syftet med den nya lagstiftningen är bl.a. att på olika sätt lyfta fram och förstärka skyddet för barn och ungdomar mot att utsättas för sexuella kränkningar. Lagstiftningen innehåller *en ny straffbestämmelse om våldtäkt mot barn* som tar sikte på de allvarligaste sexualbrotten mot barn. Enlig bestämmelsen ställs inte längre något krav på att våld eller hot har använts vid övergreppet. För våldtäkt mot barn döms den som har samlag med ett barn under 15 år eller som med ett sådant barn genomför en annan allvarligt kränkande sexuell handling. Bestämmelsen omfattar

också sådana fall där barn mellan 15 och 18 år utnyttjas av vissa närstående eller andra personer med ett särskilt ansvar för dem. Den som med ett barn genomför andra sexuella handlingar än sådana som avses i straffbestämmelsen om våldtäkt mot barn döms för sexuellt övergrepp mot barn.

256. En särskild bestämmelse som syftar till att *skydda barn mot att utnyttjas för sexuell posering* har införts i brottsbalken. Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under 15 år utför eller medverkar i sexuell posering döms för utnyttjande av barn för sexuell posering. Brottet omfattar också sådana gärningar som begåtts mot ett barn som fyllt 15 år men inte 18 år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling.

257. *Förbudet mot köp av sexuella handlingar av barn har också skärpts.* Bland annat har straffbestämmelsen utvidgats till att omfatta också köp av sexuella handlingar av barn som sker under andra förhållanden än sådana som utgör rena prostitutionsförhållanden. Syftet är att fånga in situationer som i förlängningen kan leda den unge in i prostitution. Även brottets straffmaximum har höjts.

258. Svenska domstolar har en vidsträckt behörighet att döma över brott som har begåtts utomlands. Denna behörighet är i vissa fall begränsad bl.a. genom krav på dubbel straffbarhet. Sedan 2005 *krävs inte längre dubbel straffbarhet för att i Sverige kunna döma för allvarliga sexualbrott mot barn under 18 år som har begåtts i utlandet.* För att ytterligare stärka barns möjligheter till upprättelse har dessutom preskriptionstiden för vissa sexualbrott mot barn förlängts så att tiden börjar löpa först den dag då barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år.

259. *Straffmaximum för grovt barnpornografibrott har höjts från fängelse i fyra år till fängelse i sex år.*

260. Genom *EU:s beslut om åtgärder för att bekämpa sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi* som antogs den 22 december 2003, har medlemsstaterna enats om gemensamma minimiregler när det gäller straffrättsliga åtgärder i kampen mot sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi. EU-beslutet har genomförts i svensk rätt den 1 april 2005 (se ovan under punkterna 255–259).

261. Sedan 2005 pågår en *översyn av lagstiftningen mot barnpornografi* som syftar till att möjliggöra en mer effektiv bekämpning av barnpornografi samt att förstärka barnens ställning vid barnpornografibrott. Utredningen ska bl.a. överväga om det kan införas *en bestämd 18-årsgräns i definitionen av barn* i bestämmelserna om barnpornografi, om det finns behov av ytterligare kriminalisering av befattning med barnpornografi, om barn som är avbildade i barnpornografiskt material kan betraktas som målsägande och ha rätt till

ersättning samt om kravet på dubbel straffbarhet vid barnpornografibrott bör tas bort eller begränsas. Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2007.

262. Barnpornografibrott berörs både i åklagarnas grundutbildning och i deras högre utbildning. En *utbildning i handläggning av barnpornografibrott* har även införts i utbildningen för åklagare om IT-brottslighet med bevissäkring i IT-miljö, som är en högre utbildning tillgänglig för alla åklagare. Åklagarmyndigheten har också sammanställt en rättspromemoria som ska fungera som ett *hjälpmedel för åklagare* som handlägger ärenden rörande barnpornografibrott. Promemorian behandlar frågor som rör förundersökningen och rättegången. Den innehåller även en redogörelse för domstolspraxis avseende barnpornografibrott.

263. Den 7 december 2006 beslutade regeringen att *ratificera det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi*. För att kunna tillträda protokollet infördes i juli 2006 ett nytt brott i brottsbalken, otillbörligt utverkande av samtycke eller tillstånd till adoption av barn. Genom bestämmelsen kriminaliseras mellanhänders otillbörliga framkallande av samtycke eller tillstånd till adoption av barn. Även försök till brottet kriminaliserades.

Nationell handlingsplan mot sexuell exploatering av barn

264. En statlig utredning med *uppdrag att sammanställa kunskap om sexuell exploatering av barn i Sverige* redovisade sitt uppdrag 2004⁶³. Utredaren konstaterade att det inte går att bedöma exakt hur stor omfattningen av problematiken är, men utredningens arbete visade att antalet barn är betydande. Utredningen lämnade förslag inom ett antal områden vilka överlämnats till respektive ansvarigt departement för vidare handläggning. Stiftelsen Allmänna Barnhuset fick medel för att genomföra ett antal regionala konferenser om sexuell exploatering av barn och ta fram en sammanfattning av betänkandet samt sprida det till berörda verksamheter.

265. Av denna anledning genomförde Stiftelsen Allmänna Barnhuset under 2005 fyra *regionala konferenser* för yrkesgrupper som på olika sätt möter sexuellt exploaterade barn. Allmänna Barnhuset har vidare genomfört ett internationellt expertseminarium och en konferens på temat Expert Meeting on Children and Young Persons with Abusive and Violent Experiences Connected to Cyberspace. Allmänna Barnhuset fortsätter arbetet med att sprida kunskap om sexuell exploatering av barn i Sverige genom regionala rundabordssamtal.

⁶³ SOU 2004:71

266. Regeringen följer för närvarande upp *den nationella handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn*. Parallellt med uppföljningen pågår inom Regeringskansliet ett arbete med *en uppdatering av handlingsplanen*. Detta arbete beräknas vara färdigt under hösten 2007. Dessutom avser regeringen att under 2007 presentera en nationell handlingsplan mot prostitution och handel med människor för sexuella ändamål, med särskilt fokus på kvinnor och barn. De två handlingsplanerna ska komplettera varandra.

Övrigt skydd mot övergrepp

267. *Lagen om registerkontroll av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg*⁶⁴ innehåller bestämmelser om särskild lämplighetsprövning vid anställning inom offentlig och enskild förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg samt inom förskoleklassen, grundskolan och övriga skolformer på grundskolenivå och motsvarande fristående skolor. Prövningen innebär att den som erbjuds anställning ska lämna ett utdrag ur polisens belastningsregister till arbetsgivaren. Den som inte lämnar ett sådant registerutdrag får inte anställas. Det finns dock inte något förbud mot att anställa den som har dömts för brott, utan det faller på arbetsgivaren att avgöra detta. Regeringskansliet förbereder förslag till ändringar i lagen som innebär att *personkretsen som omfattas av skyldigheten att lämna registerutdrag utvidgas*⁶⁵.

Brott mot barn utreds under samma tak

268. Åklagarmyndigheten har fått i uppdrag att tillsammans med Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen medverka till etablering av *försöksverksamheter med samverkan under gemensamt tak vid utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för allvarliga brott*, t.ex. sexuella övergrepp och misshandel. Försöksverksamhet har kommit igång på sex orter. Syftet med uppdraget är att utredningar där det misstänks att barn har utsatts för brott ska vara anpassade till barnen. Barnen ska inte behöva ha flera olika kontakter på olika platser, utan ska komma till en enda plats. Barnen ska inte heller i onödan behöva genomgå upprepade förhör och intervjuer av olika personer för olika syften. Ett annat syfte med uppdraget är att genom metodutveckling höja kvaliteten i utredningarna. Detta ska ske genom nära samverkan i varje enskilt ärende men också på en övergripande nivå. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 mars 2008.

Ungdomars rättsskydd

269. Kommittén rekommenderade att alla åklagare och domare som hanterar barnärenden har relevanta kunskaper samt att straffåtgärder endast kan utdömas av juridisk myndighet efter en rättslig prövning med tillgång till rättshjälp. Kommittén rekommenderade också

⁶⁴ SFS 2000:873

⁶⁵ Ds 2004:42

förebyggande åtgärder för att komma tillrätta med de sociala missförhållanden som leder till brottslighet och kriminalitet stärks.

270. Den svenska lagstiftningen är förenlig med kommitténs rekommendation att *straffåtgärder endast kan utdömas endast av juridisk myndighet efter en rättslig prövning och med tillgång till rätts hjälp*. De lagändringar i fråga om påföljdssystemet för unga lagöverträdare som trädde i kraft den 1 januari 2007 innebär inga förändringar i detta avseende (se nedan under punkterna 271–274).

271. Sedan den 1 januari 2007 finns en möjlighet att förordna juridiskt biträde för personer under 15 år – och som därför inte kan straffas – som misstänks för brott om det finns synnerliga skäl. Avsikten är att denna möjlighet ska kunna användas t.ex. när det är fråga om mycket allvarlig brottslighet eller när utredningen kan leda till att stora skadeståndsanspråk ställs mot den unge. Om den unge fyllt 15 år kan i stället, liksom tidigare, en offentlig försvarare förordnas för den unge.

272. *Bekämpningen av ungdomsbrottsligheten* är en prioriterad fråga. I stort sett samtliga landets åklagarkammare har utsett särskilda åklagare för att handlägga ärenden där den misstänkte gärningsmannen är under 18 år. Många åklagarkammare medverkar dessutom i projekt för att minska brottsligheten bland ungdomar. Även på detta område finns det särskild utbildning för åklagare. I såväl åklagarnas grund- som högre utbildning finns det avsnitt om unga lagöverträdare. Den högre utbildningen infördes hösten 2005 och återkommer terminsvis. Den riktar sig till åklagare som arbetar med ungdomsmål.

273. Åklagarmyndigheten genomförde under åren 2005–2006 ett projekt angående *handläggning av ungdomsärenden*. Projektet innehöll flera delar, bl.a. utarbetande och genomförande av en utbildning för ungdoms-åklagare och utarbetande av riktlinjer för handläggning av ungdoms-ärenden. Riktlinjerna trädde i kraft i juni 2006. De syftar till att skapa en enhetlig rättstillämpning och underlätta åklagarnas handläggning av ungdomsärenden.

274. Från och med den 1 januari 2008 kommer *kommunerna att vara skyldiga att tillhandahålla medling med anledning av brott* när gärningsmannen är under 21 år. Medling är inte en påföljd för brott och ska även i fortsättningen bygga på frivillighet hos gärningsman och brottsoffer.

275. Brottsförebyggande rådet (Brå) har redovisat ett regeringsuppdrag i juni i år om barn som begår brott. Brå har sin rapport bl.a. pekat på att det är en stor variation i andelen utredda anmälningar när den misstänkte är under 15 år och att Brottsoffermyndigheten avslår ett antal ärenden om brottsskadersättning, när gärningspersonen är under 15 år, med

hänvisning till att utredningsunderlaget inte innehåller tillräcklig information.

Barn som berövats friheten, inklusive alla former av kvarhållande, fängslande eller tvångsomhändertagande

276. Den 1 januari 2007 trädde ett antal *ändringar i brottsbalken m.fl. lagar i kraft som rör påföljder för unga lagöverträdare*⁶⁶. Syftet med ändringarna är bl.a. att kunna minska användningen av böter och frihetsberövande påföljder för unga som begått brott. Ändringarna innebär bl.a. att en särskild ungdomspåföljd – ungdomstjänst – har införts.

277. *Ungdomstjänst* införs som en fristående påföljd. Den innebär att den som är under 21 år kan åläggas att utföra oavlönat arbete och annan särskilt anordnad verksamhet som påföljd för brott, i lägst 20 och högst 150 timmar. I första hand bör ungdomstjänst komma i fråga bara för ungdomar under 18 år. För att ungdomstjänst ska kunna dömas ut ska den unge ha samtyckt till det och påföljden vara lämplig med hänsyn till hans eller hennes person och övriga omständigheter. Avsikten är att ungdomstjänst ska ersätta såväl högre bötesstraff som kortare frihetsberövanden.

278. Möjligheten att överlämna en ung gärningsman till vård inom socialtjänsten finns fortfarande kvar, och benämns numera *ungdomsvård*. Det krävs numera att den unge ska ha ett särskilt behov av vård eller andra åtgärder som socialtjänsten kan tillgodose. Om den unge saknar, eller endast har ett ringa, sådant behov kan i stället t.ex. ungdomstjänst väljas som påföljd. Möjligheten att förena ett överlämnande till vård inom socialtjänsten med ungdomstjänst finns fortfarande kvar. Kombinationen av påföljder ska kunna väljas som alternativ till frihetsberövande påföljder för ungdomar framför allt under 18 års ålder i större utsträckning än tidigare.

279. Ungdomsvård och ungdomstjänst kan endast dömas ut av domstol. Liksom tidigare kan alla påföljder som kan aktualiseras för vuxna lagöverträdare även användas för unga lagöverträdare. Utgångspunkten är dock att de särskilda ungdomspåföljderna, dvs. ungdomsvård och ungdomstjänst, bör ha företräde.

280. Statistik från Brottsförebyggande rådet ger följande bild av personer mellan 15 och 17 år som har blivit lagförda för brott, samt av huvudpåföljd:

⁶⁶ Prop. 2005/06:165

	2002	2003	2004	2005
Huvudpåföljd				
Samtliga domar, strafförelägganden och åtalsunderlåtelse	12 323	12 305	13 147	12 609
Därav:				
Domar	5 001	4 912	5 014	5 041
Fängelse	7	5	8	6
Sluten ungdomsvård	95	98	115	98
Överlämnande till vård inom socialtj.	2 428	2 328	2 416	2 624
Strafförelägganden	4 701	4 750	5 244	4 964
Summa åtalsunderlåtelse	2 621	2 643	2 889	2 604

Skydd mot övergrepp och vanvård

281. Den 1 juli 2003 infördes en särskild grund för straffskärpning för brott som varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Syftet med lagstiftningen är främst att tydliggöra och markera att brott mot närstående barn ofta bör anses vara allvarigare just för att barnet därigenom riskerar att berövas sin trygghet. Straffskärpningsgrunden är dock inte begränsad till brott som riktar sig direkt mot barn. Den omfattar även sådana fall då brottet förövats i närvaro av ett närstående barn, exempelvis då ett barn bevittnar att en förälder blir slagen av den andra föräldern eller någon annan närstående till barnet.

282. I syfte att följa utvecklingen av barns attityder till och erfarenheter av kroppslig bestraffning samt föräldrars attityder till och användande av kroppslig bestraffning har Stiftelsen Allmänna Barnhuset fått regeringens uppdrag att i samarbete med Statistiska Centralbyrån följa upp den undersökning som Kommittén mot barnmisshandel genomförde år 2000. Undersökningen redovisas i oktober 2007.

283. Från 1 januari 2008 gäller *en ny lag om Utredningar avseende barn som avlidit i anledning av brott m.m.*⁶⁷ Det innebär att en myndighet ska genomföra en utredning när ett barn avlidit till följd av ett brott eller om det finns särskild anledning att anta att dödsfallet har samband med förhållanden som inneburit att barnet varit i behov av skydd. Utredningsverksamheten syftar till att ge underlag till förslag till åtgärder som förebygger att barn far illa.

284. Sedan 2003 finns en bestämmelse i socialtjänstlagen som reglerar *samverkan mellan socialtjänsten och andra berörda myndigheter kring barn och unga som far eller riskerar att fara illa*. Socialstyrelsen har tillsammans med Rikspolisstyrelsen och Myndigheten för skolutveckling haft i

⁶⁷ Prop. 2006/07: 108

uppdrag att ta fram en strategi för samverkan. Barn ska få stöd och skydd utifrån en helhetssyn och i ett tidig skede av en ogynnsam utveckling. *Myndigheterna har tagit fram en projektplan som sträcker sig över fem år.* Strategin ska omarbetas under 2007 och användas i myndigheternas gemensamma arbete samt spridas som vägledning för samverkan på lokal nivå.

285. Socialstyrelsen har följt upp hur den nya bestämmelsen i socialtjänstlagen har använts på lokal nivå och redovisat detta i *rapporten "Samverkan kring barn som far illa"* från 2006. Socialstyrelsen konstaterar att lagstödet, trots vissa svårigheter, har bidragit till bättre förutsättningar till stabil lokal samverkan kring förebyggande arbete och tidigt stöd. Uppföljning och utvärdering av samverkan saknas dock ofta, vilket gör att man inte kan påvisa några kvalitetsvinster.

286. För övrig information om genomförandet av artiklarna 22, 30, 32-36, 37 b och d samt 38-40 hänvisas till Sveriges tidigare periodiska rapporter och särskilt till CRC/C/125/Add.1, punkterna 544 - 651.

IX. De fakultativa protokollen till barnkonventionen

287. Kommittén rekommenderade Sverige att ratificera det fakultativa protokollet till barnkonventionen om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi, samt avge den första rapporten gällande det fakultativa protokollet till barnkonventionen om barn i väpnade konflikter.

288. Sverige ratificerade det *fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om barns inblandning i väpnade konflikter* i februari 2003. Den första rapporten om tillämpningen av protokollet har skickats till barnrättskommittén och har behandlats av kommittén i maj 2007. Sverige har dessutom i december 2006 ratificerat det *fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi*.

X. Uppföljning och spridning

289. Kommittén rekommenderade ett fullt genomförande av dess rekommendationer, bland annat genom att överlämna dem till regeringens medlemmar och riksdagens ledamöter för övervägande och fortsatta åtgärder. Kommittén rekommenderade också att de sammanfattande slutsatserna görs tillgängliga för allmänheten i syfte att skapa debatt och medvetenhet om konventionen, dess genomförande och uppföljning.

290. Såväl Sveriges rapporter till barnrättskommittén som kommitténs sammanfattande slutsatser finns publicerade på regeringens webbsida för

mänskliga rättigheter⁶⁸ och på Socialdepartementets hemsida⁶⁹. När det gäller dialogen med riksdagen i dessa frågor bör noteras riksdagsdebatten som ägde rum våren 2005 med anledning av Sveriges tredje rapport och kommitténs rekommendationer i samband med denna rapport. Frågeställningarna som togs upp av barnrättskommittén har behandlats såväl inom ramen för de regionala konferenserna som Barnombudsmannen anordnade 2006–2007 som i kampanjen ”Ett Sverige för barn” som ägde rum 2006 (se ovan under punkt 21).

Det fortsatta arbetet med barnrättskommitténs rekommendationer

291. Statens rapportering och barnrättskommitténs granskning och rekommendationer utgör en konstruktiv dialog ägnad att stödja det nationella arbetet med att förverkliga konventionens bestämmelser. Barnrättskommittén har genom sina rekommendationer oftast bekräftat regeringens egna problemanalyser och prioriteringar. Det är regeringens strävan att i beredningsprocessen av lagförslag, kommittédirektiv, myndighetsuppdrag etc. löpande ta hänsyn till och överväga barnrättskommitténs problemanalyser och rekommendationer i en viss fråga. Även om regeringens överväganden och bedömning inte alltid stämmer överens med det som kommittén har rekommenderat är regeringen angelägen att hitta lämpliga lösningar till de problem som har föranlett rekommendationerna. Kommitténs rekommendationer analyseras fortlöpande inom Regeringskansliet.

292. Det finns cirka 2 miljoner barn som lever i Sverige i dag. Arbetet för att genomföra barnkonventionen kommer att fortsätta. Sverige har goda förutsättningar att på många områden nå längre än barnkonventionens bestämmelser. Regeringens visionära mål är att Sverige ska vara ett land där varje flicka och pojke får bästa tänkbara start i livet. Oberoende av ras, hudfärg, kön, nationellt, etniskt eller socialt ursprung, sexuell läggning, funktionshinder, familjens ekonomiska ställning eller bosättningsort ska barn i Sverige ha alla förutsättningar att utveckla sin personlighet, förmåga och kompetens i en trygg, kärleksfull och stödjande miljö.

⁶⁸ www.manskligarattigheter.se

⁶⁹ www.regeringen.se/social